

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VI istungjärg.

132. koosolek.

27. märtsil 1931.

Sisu:

1. Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.
2. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
3. Doni Põllupanga kasuks kinnistusraamatutesse kantud obligatsioonide kustutamise korra seadus — I lugemisel.
4. Peipsi veepinna reguleerimiseks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
5. Tsviivilasjus üksikkohtuniku toimetuste laiendamise seadus — II lugemisel.
6. Eesti-Afganistani sõpruslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.
7. Vabariigi Valitsuse ja ministereerimide korraldamise seaduse § 62 muutmise seadus — II lugemisel.
8. ja 10. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931./1932. aastaks — I lugemisel.
9. Järgmise koosoleku määramine.
10. Sisupunkt 8. järg.

Koosoleku avab esimene abiesimees
M. Martna kell 10.23 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi
O. Gustavson.

Juhataja: Päevakorras on järgmine muudatus: p. 9 — läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul — jääb päevakorrast välja, sest et see eelmisel päeval juba lõpetati.

1. Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Jaanis.

(Pealkiri.)

Aruandja J. Jaanis: Redaktsiooni komisjon on seaduseelnõus parandusi teinud. Pealkirjas pärast sõna „võtmise“ kustutada sõnad „kohta käiva“.

Pealkiri võetakse vastu.

(§ 1.)

Aruandja J. Jaanis: Pärast sõnu „Tunnustada kinnitatuks“ paigutada teisest reast sõnad „Eesti ja Läti sadamates“; sõna „konventsioon“ paigutada pärast sõna „võtmise“ ning sõna „kohta“ kustutada.

§ 1 võetakse vastu.

§ 2 võetakse vastu.

(§ 3.)

Aruandja J. Jaanis: Kustutada sõnad „astub jõusse tema“ ja „Riigi Teatajas“; pärast sõna „seadus“ juurde lisada „hakkab maksma“.

§ 3 võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

2. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ühenduses riigiasutuste ümberkorraldamisega ja töö lihtsustamisega ning koosseisude koondamisega on vajalikuks peetud ka Riigikontrolli ametkonda ümber korraldada ja asjaajamist lihtsustada. Riigikontrolöri algatusel ja valitsuse ettepanekul on seaduseelnõu Riigikogu rahaasjanduse komisjonis olnud, mille järele kaotatakse ära Riigikontrollis järgmised ametkohad: 2 jaoskonnajuhataja kohta, 1 pangarevidendi koht, 8 vanema revidendi kohta, 5 vanema revidendi abi kohta, 7 revidendi kohta, 1 teise järgu kontrollametniku koht ja 1 registraatori koht. Koosseisu on suurendatud aga 8 vanema kontrolööri kohaga ja 1 vanema kantseleiametniku kohaga. Ühtlasi pean tähendama, et koosseis väheneb sellega teenijate arvel 122 pealt — 106 peale, see on 16 võrra. Sellele vastavalt vähenevad krediidid 264.660 krooni pealt — Kr. 233.581 peale aastas, s. o. 31.080 krooni võrra.

Rahaasjanduse komisjonis on seda eelnõu arutatud, ja komisjon võttis selle ühel häälel vastu, ühinedes valitsuse poolt esitatud seletuskirjaga. Need summad on

juba uute ametite kohaselt arutuseletulevasse eelarve-kavasse sisse võetud.

Teen ettepaneku rahaasjanduse komisjoni nimel,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

3. Doni Põllupanga kasuks kinnistusraamatutesse kantud obligatsioonide kustutamise korra seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär: Eestis on mõnisada talu ja muud kinnisvara, mille lasuvad Doni põllupanga kasuks kinnistatud võlad. Kinnisvarade omanikud, kui soovivad neid võlgu kustutada, peavad summa selleks sisse maksma erilisele likvideerimiskomisjonile, ja kui likvideerimiskomisjonil oleksid alles algvõladokumendid, siis oleks võla kustutamine kinnistuseraamatutest lihtne. Neid algdokumente ei ole aga olemas, ja seetõttu on võlgade kustutamine võrdlemisi keeruline. Tuleb rahukogule esineda palvega, väljakutse toimetuse avada, mis kestab vähemalt aastapäevad ja on ühtlasi seotud suurte kuludega. Kõigepealt tuleb võtta kinnistusejaoskonnalt õiendus ja rahukogule esitada palve hüpoteegi kustutamiseks. Siis ilmub Riigi Teatajas kuulutus ja pärast kuulutuses määratud, harilikult kuuekuulise, tähtaja möödumist tuleb võtta teine tunnistus kinnistusejaoskonnast ning esitada rahukogule. Siis tehakse otsus, mis tuleb Riigi Teatajas väljakuulutamisele. Kõige sellega on üheneduses võrdlemisi suured tempelmaksu kulud, kuulutuseraha j.n.e., nii et peale ajakulu see ka suurt rahalist kulu nõuab.

Valitsus on leidnud, et oleks vajalik seda korda lihtsustada ja panna maksma analoogiline kord, mis pandi maksma 1921. a. talurahva põllupanga kasuks kinnistatud võlgade kustutamiseks, mille järgi see sünnib vastava likvideerimiskomisjoni poolt antava tunnistuse põhjal ilma võladokumendi esitamata. See eelnõu on kokku seatud analoogiliselt 1921. a. maksmapandud talurahva põllupanga kohta vastuvõetud seaduseelnõule.

Üldkomisjon selles muudatusi ette ei võtnud, ainult pealkirjas võttis vastu paranduse, mis täpsemalt tähendab seaduse sisu, võttes pealkirjast pärast sõnu „obligatsioonide kustutamise“ järele sõna „korra“. Üldkomisjoni nimel panen ette, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

4. Peipsi veepinna reguleerimiseks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursööt.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

5. Tsiiviilasjus üksikkohtuniku toimetuste laiendamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär.

Juhataja: Ma kavatsen käesoleva seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise ära jätta.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

6. Eesti-Afganistani sõpruslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja A. Tupits.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

7. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse § 62 muutmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Klement.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

8. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931./1932. aastaks — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Suursööt.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelarve arutamine Riigikogus on Riigikogu tähtsamaid ülesandeid. Parlamendis esines eile meie lugupeetud Majanduseminister kõnega, mida kaua ootas nii avalik arvamine kui ka Riigikogu, et saada ülevaadet meie majanduslikust olukorrast ning neist kavatsustest, mis Vabariigi Valitsusel meie eeloleva majanduseaasta kohta olemas. Kahjuks meie eelarve arutamise aeg on niivõrt piiratud, et meie hariliku parlamendi viisi järgi ei saanud võimalust anda Riigikogu liikmetele põhjalikult tutvuneda kõikide nende andmetega, mis esile toodi, ning omalt poolt nende andmete kontrollimiseks kõrvutada teisi läbitöötatud andmeid. Kuid niihästi koalitsioon kui ka opositsioon peavad paratamata selle eest hoolt kandma, et riigi eelarve õigeaks ajaks vastu võetud saaks, ja sellepärast tuleb

leppida ka sellega, et võrdlemisi lühikese aja kestel tuleb tutvuneda valitsuse poolt toodud töökavaga ja andmetega ja nende küsimuste kohta oma seisukohta avaldada.

Härra Majanduseministri kiituseks võib öelda, et ta võrdlemisi objektiivset ülevaadet andis meie majanduseelu seisukorrast, käsitledes nähteid, mida eelmine majanduseaasta meie riigi elus ja rahvamajanduses nähtavale toonud. Ühtlasi käsitas ka härra Majanduseminister kõiki neid eelmise valitsuse ja Riigikogu poolt maksma pandud põhimõtteid, mis meie majanduseelu korraldamisel siamaani läbi viidud. Üldiselt võis sellest kõnest järeldada, et härra Majanduseminister suurel määral ühineb nende sammudega, mis siamaani astunud, välja arvatud küsimus, mille juures ta eriti peatas, nimelt meie teraviljakaitse küsimus, mille juurde ka mina eriti tahan hiljem tagasi tulla. Härra Majanduseminister analüseeris meie majandusliku kriisi nähteid ja tõi oma kõnes nende avalduse ja iseloomu niihästi maailma majanduses kui ka meil. Põllumajandusliku kriisi juures märkis ta eriti, et meie oleme kaotanud üksikute ainete juures 25—42% keskmiselt, nii et võiks öelda umbes 30% põllumajanduse saaduste hinnaste languse tõttu. Kogu meie põllumajanduse toodangu väärtus Eesti põllumajanduse statistika aasta-araamatu järgi on 25—30 miljardit senti ja sellest realiseeritavat või rahakstehtavat kaupa on umbes 10 miljardit senti. Kui keskmiseks hinnalanguseks võtame 30%, siis näeme, et meie põllumajandus, kui tähtsam tootmisharu, on eelmise aasta majanduskriisi tagajärjel kaotanud umbes 3 miljardit senti, vaatamata sellele, et põllumajanduseaasta toodang kvantumis suurem oli. Ainult väljaveoainetest me näeme, et see ulatub Majanduseministri andmete järgi üle 1 miljardi senti, mis meie vähem oleme saanud, kui 1929. aastal. Ülejäänud ained ei ole mitte kõik välisturu, vaid ka siseturu hindade languse juures kannatanud. Kuigi silmas peame, et tööstuses teatav hinnalangus olnud, kuid hinnalangus kogu ilmaturul ei ole selle jooneni läinud, nagu põllumajanduses, ja seepärast on tekkinud niinimetatud „käärid“, mis põllumajandusele kahjuks ja põllumajandust eriti raskesse seisukorda panevad. Härra Majanduseminister, käsitledes neid abinõusid. mis põllumajanduse kaitseks tarvitusele võetud, märkis ära tagajärjerikkamad, ja nende abinõude tarvituselevõtmine on kindlasti aidanud eelmisel aastal seda raskust parandada, mille all põllumajandus suure hindade languse tagajärjel kannatanud.

Teiste põllumajanduse saaduste välja-

veetavate artiklite kaitse on kindlasti raskem, kuid ka siin tarvitusele võetud abinõud on oma head külge näidanud. Kuulsime eilsetel läbirääkimistel härra Põllutööministrilt, et on arvata, et seakasvatuse tõuseb kolmekordseks, võrreldes eelmiste aastatega. Seda on kindlasti mõjutanud see, et Riigikogu on kaitse andnud teatud preemiate näol meie seakasvatusele. Kui vaatame oma naaberriiki Lätit, kuidas see oma väljaveoartiklite eest hoolitseb, siis näeme, et seal on palju tehtud. Kahjuks meie Majanduseminister neid võimalusi meil ei puudutanud, juhtis tähelepanu ainult raskustele. Kui tuletame meelde, et näiteks Lätis maksetakse parema või pealt preemiaid, peale selle on Läti vabastanud oma võiveo raudteetariifidest, ja edasi näeme, et ka teised maad, näiteks Soome krediteeris oma põllumajandusliku eksporti, siis näeme, et siin meie valitsusel palju teha oleks. Ma ei taha öelda, et meie piiratud ressursidega tuleb ei tea mis ära teha. Meie ei saa ka öelda, et peekonitööstuse kaitse ja preemiate maksimine on meie põllumajandusele ei tea mis andnud, kuid on abinõuks ja kaasaaitajaks selleks, et anda võimalust põllumajandusele hinge tõmmata, et oma jõudu koguda, ja ergutada seda jõudu iseisvale ülesehitavale tööle. Kahjuks ei ole meie edaspidistest kavatsustest sellel alal valitsuselt midagi kuulnud. Omalt poolt tahaksin rõhutada, et meil just sellel alal on võrdlemisi palju ära teha.

Härra Majanduseminister muu seas käsitas ka turgude korraldamise küsimust, ja eile meie kuulsime Põllutööministrilt, et meil on väljavaateid olemas lihakaubanduse suhtes. Kuid niihästi loomaliha kaubanduse ning turuküsimus, kui ka kartulituru küsimus, samuti teiste saaduste turgude küsimused on praegu aktuaalsed, väga rasked, ja nende küsimustega tuleb Riigikogul ja Vabariigi Valitsusel paratamata tegemist teha. Ma märgiksin üksikud ained, näiteks kartuli. Teame, et juba pikemat aega kartulikasvatamise arendamisel meie riik püüab sinna poole, et levitada sordikartuleid, et teatavatest piirkondadest tuleb ühesordilisi kartuleid, mida oleks võimalik ühtlase kaubana välisurgudele saata. Tuletame meelde seda, et meie maa üks sarnastest on, kus kartulikasvatamise seisukohalt eriti soodsad tingimused. Meil ei ole levinud kartulahaigused, mis takistaksid kartulivedu teistesse Euroopa riikidesse. Isegi Ameerikasse lubatakse sisse vedada Euroopast ainult Eesti kartuleid. Kui müügikartuli väljaveo korraldamisega tegeleme nii edasi nagu siamaani, siis meie ei tegutse otstarbekohaselt. Ka siin peame teatavad ümberhindamised ette võtma ja püüdma sinna poole nagu näiteks Holland ja teised kar-

tuleid kasvatavad maad, kes müüvad kartuleid suurel määral lõunapoolsetesse Euroopa riikidesse, kus kartulid kergesti rikkiminevad on ja 3 kuni 4 aasta järgi seeme väljast sisse tuuakse. Seemnekartuli hinnad on märksa kõrgemad. Me teame, et mitmes riigis, näiteks Itaalias ja Hispaanias, on kartulite peal suured tollid, aga seemnekartulid on erilise tollisoodustuse all, sagedasti täiesti tollivabad. Selletõttu saadakse nende eest kolm korda suuremat hinda. On tarvilik, et me sellele tähelepanu pööraksime ning igast võimalusest kinni haaraksime. Kuulsime üldaruandjalt selle artikli juures, et meie piiritusetööstuse seisukord hea ei ole, et ta ei saa kõiki kartuleid käesoleval aastal ära tarvitada. Riik ei saa ära müüa kõike piiritust, sest et viinajoomine on tagasi läinud. Kui mõtleme selle peale, et suured tagavarad kartuleid on, mida tahtmata tarvitama peame, siis oleks härra Majanduseministrilt tahtnud teada, kuidas jääb valitsuse deklaratsioonis nimetatud piirituse tehniliseks otstarbeks tarvitamise küsimusega. Kahjuks on see küsimus nagu soiku jäänud. Kas kavatakse nüüd sedasama teed käia, nagu mõned teised kartulikasvatajad käinud, et bensiini hulka teatav lisand piiritust juurde pannakse, või mitte.

Edasi juhiksin ma selle peale tähelepanu, et meil ajakirjanduses viimasel ajal mitmel puhul on märkmeid olnud, et meie kartulit kasvatava maana sisse veame kartulitärklist. Iseenesest peab märkima, et seal väikesed tollid kaitseks on, kuid nähtavasti ei ole need seda siiski takistada suutnud, nagu ei ole rasvatollid suutnud täiel määral seda kaitset anda just hindade languse tagajärjel.

Samasugune lugu, nagu Põhja-Eesti väljaveoartikliga — kartuliga —, on küsimus Lõuna-Eestis ja eriti Petseri ja Narvatagustel maadel valmistatava linaga. Linakaubanduse küsimused ei ole kerged, on rippuvad linaturu hindadest välismaal. Kuid ka siin peab ütlema, et meil kindlate standardhindade makspanemine hädavajaline oleks.

Kui meie põllumajandus keskmiselt umbes 3 miljoni sendi võrra mineva-aasta hindade languse tagajärjel kaotanud on, siis paratamatult iseäranis need põlluharijad on raskesse seisukorda sattunud, kelle teatavad kohustused peale võetud võlgade ja koormatuste näol. Eriti selle küsimuse juures on peatatud, kui suur see võlakoor on. Kuid mul tarvitseb ainult meelde tuletada, et härra Majanduseminister üldisest protsendialandamisest kõneledes, mitte härra Majanduseminister, vaid üldaruandja, lootis siin parandust. Muid väljavaateid majanduse alal ja põllumajanduse laenude kohta meie ei kuulnud. Mui-

dugi, üldise laenuprotsendi allaviimine, kui see teostub, toob kergendust kõigile, kel laenudega tegemist, muu seas ka põlluharijatele. Kuid kui meie laenuprotsendi 12% pealt 10 peale viime, nagu kavatakse — siiski on kahtlane, kas saadakse 10 peale laenuprotsenti viia —, siis oleme ju palju edasi jõudnud. Arvan, et see väga vajalik oleks. Kui see teostub, siis ka 10%-line laen selle allamineku juures, mis meil olemas tänavu, ei anna seda tulemust. Paratamata need, kes selle laenuga peavad oma majapidamisi pidama, satuvad raskustesse. Kui hinnad on alla läinud rohkem kui enne, seepärast oleks vaja mõjuvamaid abinõusid tarvitusele võtta selle vastu. Üldaruandja käsitas üht küsimust, et väljavaateid välisabi peale sihtida, kuid ise ta on pessimist, ja ka meil tuleb kõigil pessimistid olla, sest väga palju sealt oodata ei ole. Muidugi õnn oleks, kui saaksime realiseerida ja väliskapitali sisse tõmmata, et põllumajandusele rutemini ja kiiremini appi tulla. Kuid ka oma abinõudega peaksime siin abiks olema. Meie teame, et kui meil pikaajaline hüpotekaarlaen täiesti puudub, siis seisukord väljakannatamatuks muutub. Kui teda väheselgi määral valitsus juurde annab, 10—15 miljonit senti kuus, on ju kergem. Nagu meie nägime, eelmine valitsus püüdis seda teha, et oleks üks väikene ventiil, et neid kõige hädalisemaid päästa. Seepärast peab valitsusele tungivalt soovitama, et ta väikesed võimalused ka sel alal ära kasutaks, et siin mitte raskuste juures, mis tõesti olemas ja edasi kestavad, nagu Majanduseminister märkis, meie põllumajandus eriti raskesse seisukorda ei satuks. Koos sellega on ka maal tähele panna, et meil tööpuudus maal valitsemas. Nimelt inimesed seal just nende kitsaste olude tõttu, väikesed maapidajad ei suuda endid üle elatada endise toodanguga, mis oma hinnast koguväärtuses 30% ja rohkemgi langenud on, ja tungivad selle tõttu linnadesse. See maalt linnadesse põgenemise protsess on igalpool ja on alaline nähe. See on loomulik nähe, aga kui ta liiga kiireks ja raskeks läheb, siis toob see iseenesest kaasa väga suuri raskusi meie majandusele ja suurendab tööpuudust ka linnades. Kuulsime härra Majanduseministrilt, et erilisi väljavaateid ka tööstusel ei ole. Eriti härra Majanduseministri toon terve tema eelarve-kõne puhul tööstuse kohta oli väga pessimistlik, pessimistlikum kui põllumajanduse kohta. Tema märkis ära, et meie suurteil aktsiaseltsidel ja ettevõtetel peaaegu oma kapitali ei olegi, see on äärmiselt vähene, ja selle tagajärjel on meie tööstus vähe võistlusevõimeline väljast pealetungivate tööstusesaadustega, mille tagajärjel nendele paratamatult kaitset pakutakse. Kuid kui

seada teeme, siis peame eriti silmas pidamaka oma majapidajaid maal ja maal tööpuuduse ning viletsuse vastu võitlema. Üheks tähtsamaks abinõuks on väikemajapidamiste elujõu tõstmise küsimus või juurdelõigete küsimus, mida ka valitsuse deklaratsioonis lahendada on lubatud. Eriti kitsikuse ajajärgul, kui tööd kuskilt saada ei ole, kui saaduste hinnad on alla läinud, peame kindlasti nendele väikestele inimestele võimaldama elamise ja siin radikaalselt ning kiiresti appi tulema. Kahjuks ka siin on üksikud nähted, mis kõnelevad, et meil nagu sellest õieti aru saada ei taheta. Ma tooksin selle küsimuse käsitlemisel ühe näite oma naaberkonnast, naabervallast, ühe küla korraldamise küsimuse. See on väike pöpsiküla, mis tõesti on kokku surutud paartüünilisele maa-alale. Sellel paartüünilisel maa-alal asuvad umbes 42 üksikmajapidamist. (V a h e l h ü ü e.) Muidugi, nendel on siiludeviisi maa-alad natukene suuremad. (V a h e l h ü ü e.) See on Võipere küla. (V a h e l h ü ü e.) Nemad elatusid ka sellest, et käivad Aaspere mõisas tööl. Nemad on mõisa juhuslikud töölised. See oli Aaspere mõisa juhuslikkude tööliste baasis. Ja kui nüüd tema korraldamisele asuti läinud aastal, õnneks Aaspere mõis likvideerus, ja sealt maasaamine osutus võimalikuks. Mõis likvideerus selles mõttes, et seal reserveeritud eriotstarbe mõis kaotati. Kui aga nüüd seal maad jagama hakati, mis oleks loomulik olnud, kui et neid kohapealseid hädas inimesi üle viia uutele kohtadele. Ja mina arvan, et ei saa viia üle inimesi 2—3 tüütu peale, sest majapidamiste, elumajade ja kõrvalhoonete üleviimine on küllalt raskustega seotud, kui pole ette näha, et seal erilist töövõimalust oleks. Peab vähemalt 6—7-tüütu koht olema, siis loomulikult on võimalik sinna asuda. Kahjuks aga üldine maapuudus on siin süüdi ja seepärast toodi väljast veel hulk inimesi selle maa peale, ja see küla jäi ikkagi kokku, sest inimestel ei olnud võimalik ära minna. Ja kellel juhus sealt läbi sõita on, see peab ütleva, et see on niisugune ühtekokku surutud küla, ja niisugused külad on meie rahva elujõu kurnajad. Seal on inimesed, kes ei sure ega ela. Õnn oleks, kui nad sellele arusaamisele tuleksid ja kas või linna tuleksid, sest siin on ikkagi mingit võimalust ära elada. Aga kui nad seal oma paari tüütu peal peavad viielemise, siis ei ela ega ei sure nad. (V a h e l h ü ü e.) Kuhu need inimesed lähevad tööle, sest mõis on jagatud, kus nad vanasti tööl käisid, ja kust nad tööd said. See on läinud, seda enam ei ole. Ma ütlen, see on üks näide tuhandete seast. Meie paratamata peame siin seda suunda muutma ja tähele panema, et nii meie oma maakorraldust

edasi arendada ei või. Ma olen kuulnud, et valitsusel on üldine kava arutusel, et metsamaid juurdelõigeteks kasutada ei tohi, et see on teatud piirides ainult lubatud. Aga kui meie piirid tõmbame, siis elu ise pärast sunnib neid piire muutma, sest nii meie ikka oma rahva elujõuga talitada ei tohi nagu siiani. Inimesed on töötanud, kannatanud ja lõppudelõpuks nende kannatus lõpeb. Ärge mõelge, et ma ässitusekõnet pean, ma toon ainult näiteid, et õiendada seda põhimõtet, kui eluline ja vajalik on see meie rahvamajanduse tõstmiseks.

Viimasel ajal kuuleme, et meie kalaasjanduses, millest elatub hulk rahvast, on teatavaid raskusi. Raskusi sellepärast, et tarvitame ka väljastpoolt sisseveetavat kala, nagu heeringaid. Meie kalaasjandus ei taha kuidagi jalgu alla võtta. Kalaasjanduse organisatsioon on kahjuks nõrk olnud. Kalameeste liit on sattunud suurtesse raskustesse. On möödapääsemata, et Vabariigi Valitsus peab need küsimused kõne alla võtma ja siin leidma väljapääseteed. Ma ütlen, (V a h e l h ü ü e.) et meil, näiteks Tallinnas, mis suurem kalatarvitajate turg kodumaal, ei ole kala-kaubandus nii kaugele arenenud, et meil oleks eluskala. Välismaal on see olemas. Meie ettevõtlikumad inimesed on hakanud eluskala isegi Poola saatma, aga meil niisugust kala ei ole, sest ei ole vastavaid hoiuruume. On teada väga hästi meie turunaiste võtteid, kuidas suvel värvitakse kalad värskeks.

Paratamata siin tuleb midagi teha, võib-olla tuleb riigil subsideerida omavalitsust, kuid küsimus on niivõrt akuutne, et meie sellest mööda minna kuidagi ei või.

Pikemalt peatus härra Majanduseminister tööstuste küsimuste juures. Üldiselt pooldas härra Majanduseminister vabatööstuse arenemist ja vabavõistlust ja arvas, et riigivõimul teatud korraldavat kätt vaia oleks üksikutel küsimustel tarvitada. Peale põlevkivi käsitlemist ei kuulnud meie kahjuks üksikute tööstuseharude kohta midagi. Kuulsime, et meie tööliste arv on langenud, samuti toodang, kuid üksikute tööstuseharude kohta kahjuks ei kuulnud, missugused väljavaated meil olemas ja kuidas mõtleb valitsus oma korraldava käega siin aidata, ja kuidas üle saada neist raskustest, mis valitsevad karnitali puuduse ja kalliduse tõttu, samuti ka hindade languse tõttu. Mina eriti oleksin huvitatud mõnest meie suurtööstusest, eriti neist tööstuse küsimusist, mida valitsus oma deklaratsioonis lubas võrdlemisi kiirelt lahendada. Mina olen huvitatud nende tööstuste saatusest, mis Pikalaenu Panga kätte kogunenud. Muidugi, valitsus ei saa üle öö midagi teha, ja mina olen täiesti teadlik, et siin pikaldane töö

teha on, aga nende tööstuste käimapane-miseks või edasiandmiseks peaks mõnesu-guseid kavu tehtama. Kahjuks ei kuule meie sellel alal midagi. Meie loeme aja-lehtedest, et Majanduseministeerium ka-vatseb kaitsta tollidega saapatööstust väl-ismaa alaväärtusliku kauba sissetoomise vastu, kuigi iseenesest terve see küsimus, kuidas jääb saapa- ja nahatööstusega, kas mõtleb riik seda edasi arendada, riigi käes on ju tema suuremad varandused, vähe-malt suurem osa sellest, sellest ei ole meie ka midagi kuulnud. Igatahes sellest olek-sime meie pidanud kuulma mõnesuguseid kavu.

Kaubandusest läks härra Majanduse-minister võrdlemisi kergelt üle, märkides ainult seda, et meie kaubandus on raskus-tes, kuid need raskused on ülesaadavad. Kui meie aga kaubandus-tööstuskoja arva-musi kuuleme, veel hiljuti ärapeetud kau-bandus-tööstuskoja koosolekul on käsita-tud seda, et meie kaubanduses siiski nii-öelda vesivõsud olemas ja et siin ka tea-tavas mõttes liialdused valitsemas. Loo-mulikult elu ise, majanduslik kitsikus ise sunnib kaubanduslikke ettevõtteid endid kokku tõmbama ja likvideerima. Aga üldiselt ei ole siiski meie kaubanduse edenemisest, eriti eksportkaubanduse edenemisest härra Majanduseministri kõnes midagi öeldud. Eesti Panga põhikirja järgi on Eesti Pank vekslite diskonteerimiseks ja rediskonteerimiseks. Öieti on ta meie üldise raharingvoolu korraldajaks ja peamiselt kaubavekslite vastu oma või-maluste piirides annab tema krediiti. Kuid kui vaatleme neid kaubanduseveksleid, siis peale üksikute Vene vekslite, mis eksport-vekslitena tsirkuleerivad, on Eesti Pan-gas peamiselt importvekslid. Veel eile kõ-neldi autoriteetlikust allikast, et meie suu-remad väieksportöörid ei tarvita peaaegu mitte sugugi Eesti Panga krediiti. Teame, et peekoni väljavedu on korraldatud era-krediidiga ja välismaa krediitidega. Tea-me, et meie kanamunadekaubanduses üldi-selt Eesti eksportkrediiti kasutada ei saa, vaid vastupidi meie näeme, et selle asemel, et meil eksportkrediiti arendada, millest ma kõnelesin ja mida teised maad väga tähtsaks peavad, on meil olemas niinimetatud tollikrediidid, mis sisult on impordi soodustamiseks. Omal ajal ulatusid tollikre-diidid kuni 4 miljonit krooni. Eelmise valitsuse ajal on neid vähendatud ja teatud kindlad kavad seatud, kuidas neid üldiselt likvideerida või miinimumini viia. Kui meie oma kaubandust tahaksime arenda-da sinnapoole suunitult, mille poole härra Majanduseminister üldise kaubabilansi tasakaalu suhtes soovitas, siis peab kõige-pealt ütleva, et siin peale tõkete, tollide-küsimuse, on krediidiolude, eriti just eks-portkrediidi korraldamine peaküsimuseks.

Sellega soodustaksime väljavedu ja sisse-vedu ei tuleks sel määral soodustada, vaid kui sisseveo krediite piirame, siis on kahtlemata see kaubabilansi tasakaalu saavutamine. Seda tuleb koos Eesti Pan-gaga teha. Valitsusel tuleb mõelda, kui-das eriti põllumajandusele krediiti või-maldada, sest aeg sammub sinna poole. Kui tahame võistlusevõimelised olla ja ta-hame oma saadusi välisturgudele mahu-tada, siis peame eksportkrediitide peale mõtlema. Meie näeme, et meie suurem naaber, Soome, on võikaubanduse alal siiski kaugemale jõudnud. Tema müüb oma võid otse tööstuseraioonidesse. Meie müüme Inglise turule oma võid ainult võise-gajatele, kes või ära segavad, nii et Eesti võid kui sarnast Inglise turul teie üldse ei leia. See läheb müügile ainult võise-gaja margi all, Soome või läheb aga segamata otse tarvitajale. Vaadake, see on olnud suurel määral sellest, et teistel maadel on suuremad krediidid kasutada, mille tõttu neil võimalus oma võid sega-mata turule viia. Meil müüakse kõik need saadused fob Tallinna sadam. Meie eks-portöörid ei saa kaubitseda võlgu, sest meil ei ole raha. Ja loomulik, kui peab nädal või kaks ootama, siis peame kuskilt raha leidma, millega võimalik tegutseda.

Selle küsimuse juures peatun pikemalt sellepärast, et see üks tähtsamaid on meie majanduseelu korraldamisel, eriti meie väl-isturgude korraldamisel. Meil ei ole küll selleks suuri väljavaateid, et suurte raha-dega saaksime küll midagi ära teha, kuid väikesemad võimalused on siiski olemas, mis kohustaksid energilisemalt tegutsema.

Härra minister puudutas inflatsiooni-küsimust ja rõõmustavalt astus väga ka-tegooriliselt selle vastu välja. Pean üt-leva, et tuleb imestada, et meil on sarna-seid ringkondi, kes sellest kõnelevad, nii et ministril on tarvilik avalikult Riigikogu kõnetooli tulla, et sellele otsekohe teed löi-kama hakata. Igatahes selles küsimuses härra minister leiab omale opositsioonis kõige tugevama toetaja, sest minu arva-tes on meie Eesti margakurss riigi ja rah-vamajanduse aluseks ja seda ei tohi mil-gil tingimusel kõikuda lasta. Ühelajal peaksin ma veel märkima seda, et härra Majanduseminister on võtnud üldisest ma-janduslikust kriisist tingituna ka kokku-hoiu või niinimetatud „püksirihma pin-gutamise“ politika omaks. Ta ütleva, et suuremaid ja paremaid väljavaateid ikka meil ei ole, majanduslikku tõusu ei ole näha, et meie oma eelarvet paisutada saaksime, vaid meie peame teda kokku tõmbama. Niisama ei ole suuri kullakoormaid tulemas meie majanduseelus, meie peame kokku hoides raskustest üle saama. Härra Majanduseminister sellest välja minnes käsitas riigiaparaadi kokkutõmba-

mise vajadust, millega kõik arusaavad kodanikud ühel nõul ja mis paratamata. Kuid ühes riigiaparaadiga läheb meie rahvamajanduse ja rahva kandejõust suuresl määral väljaminekuid omavalitsustele. Meie omavalitsuste korraldamise küsimus on suuremaid vajadusi, seda märkis ka härra Riigivanem oma lõpusõnas, kui ta deklaratsiooni arvustati, et siin asjad korraldada tulevad. Kuid ühes küsimuses pean ma siiski tähendama, et kui härra Majanduseminister tahab kokku tõmmata kogu meie valitsemisaparaati, ja kuna põhiseaduse järgi on meie omavalitsused ka riigivõimu teostajad kohtadel, siis peab härra Majanduseminister ka sellele tähelepanu juhtima, et ka seal kokkutom-bamisi oleks. Kas aga siin mõeldakse kõik endiseks jätta? Meie kuulsime siin härra Majanduseministrit, et maksude sissetulemisel otsemaksud võetakse sisse politsei kaudu, et kaudsed maksud vähenevad. Omavalitsuste sissetulekud suuremalt osalt tulevad otsemaksudest. Kui härra Majanduseminister mõtleb kuidagi ka selle peale, et meie üldist maksukoormatust vähendada sel ajal, kus kõik kannatab, siis peab siin ka pinge maksude alal vähenema. Siis peab omavalitsuse maksude koormat vähendama. Sellest kahjuks ei kõneldud. Ma olen soovitanud maakonnavalitsuste kaotamist, ja seda küsimust härra Riigivanem oma esimesel esinemisel märkis, et see on raskemaid probleeme. Ma tegin lahti 1928./29. aasta eelarve ja leidsin praeguse Riigivanema härra Pätsi kõne, kus ta selle küsimuse juures pikalt peatub ja näitab, et riigiaparaadi kokkutom-bamisega midagi kätte ei saada. Seal on 11 nõndanimetatud intriigipesa, nagu ta sel ajal nimetas, 11 intriigipesa maa-valitsuste näol. Maa-valitsused viivad oma ametnikud teedekapitali arvele ja tervishoiu alale. Muidugi siis jääb 160 ametnikku. Aga kui küsime, milleks need 160 ametnikku siis on, kui ülesanded kõik on ära jaotatud teistesse osakondadesse? Öeldakse, et ühed on tehnilised jõud. Milleks siis need teised on? (V a h e l h ü ü e.) Siin on tarvis reorganiseerimist. Teie ise tunnistate, et sel kujul ei ole maakonnavalitsused rahva seas populaarsed. Meie teame kõik, et seal organiseerimine vajalik on. Riigiaparaadi ümberkorraldamisel ei saa kohapeal tegutsevat võimu silmapiirile jätta. Meie peame otsemaksude kergendamise peale mõtlema, sest kaudsed maksud on vähenenud. Kodanikud piiravad oma väljaminekuid, et rasketel aegadel oma elujõudu alal hoida. (V a h e l h ü ü d e d.)

Lõpupoole jõudes tahtsin käsitada üht hella küsimust, nimelt meie pankade asju. Need asjad on hellad, ja sellepärast härra Majanduseminister, käsitades neid

küsimusi, puudutas ainult üht: pankade rohkust ja vajadust laenuprotsenti alandada. Peame ütleva, et meie oleme raskemast ajast oma pankade suhtes üle saanud. Need krahhid, mis on möödas, ja need nähted, mis on ilmsiks tulnud, kuuluvad pangaasjade raskemasse ajajärku. Seda kinnitab ka härra Majanduseminister, ja meie rahvas võib sellega arvestada, et siin kriisiajajärk on üle, ja asi areneb paremuse poole. Kuid ma pean tähendama, nii kerge ja lihtne ei ole asi ega panganduse korraldamine, et arvu vähendamise ja laenuprotsendi alandamisega ei saa meie pangaasjandust tervendada. Siin on esijoones illikviidsete laenude sulatamine tähtis. Kui meie omalajal rahareformi läbi viisime, siis tegime oma Eesti Panga laenud likviidseteks. Erapangad jäid endisesse seisukorda. Et aga siin kõik tehtud oleks ja nende küsimustega valitsus ainult piirduda saaks, millest härra Majanduseminister kõneles, seda ei pea ma küllaldaseks.

Ühtlasi huvitas igauht, ja meie olime kõik arvamisel, et härra Majanduseminister käsitab ka meie tähtsamat, meie riigielus kõigile teadaolevat küsimust, nii tähtsat Narva kose küsimust. Omalajal oli seaduseelnõu väikese kontsessiooni asjus Riigikogus. See katkestati. Vahepeal on teatavaks saanud, et valitsus on andnud optsiooni ühele firmale jõudude uurimiseks. Avalik arvamisel on mitu korda küsida tulnud, kuidas need asjaolud siis nüüd on, ja mida sealt loota õieti on, kas seal on tegemist lootusega, et optsioonile kontsessioon või mõnesugune majanduslik tagajärg järgneb. Optsiooni on ju lihtne anda kuueks kuuks, uuri-ge ja uuri-ge, kuid mõnesugused väljavaated peaksid valitsusel küsimuse käsitamisel olema. Ei saa ikka kuueks ja kuueks kuuks elu seisma panna, kui see iseenesest liikuma on pandud. Täieliku õigusega peame märkima, et härra Majanduseministri ülevaade majanduslikust seisukorrast sisaldas küll võrdlemisi objektiivse ja korraliku ülevaate, aga majanduslikku kava, kuidas ennast edasi arendada, kuidas meie rahvamajandus üle pääseb neist raskustest, mis valitsusel kavatsusel ühe või teise küsimuse käsitamisel teha, seda meie ei kuulnud. Ja mis valitsuse deklaratsioonis ette nähtud aktiivse majandusepolitika all mõista, see jääb ka siiani ikka saladuseks. Poolteist kuud oleme meie eelarvet arutanud, siin oleks pidanud igatahes Vabariigi Valitsusel mingeid kavatsusi Riigikogule teatada olema, mõnesuguseid väljavaateid, või mõnesuguseid teid näidata olema. Kahjuks aga objektiivse ülevaate kõrval meie muud midagi ei saanud. Härra Riigivanem oma deklaratsioonis märkis, et

on vaja asuda süstemaatilisele meie tööstuse arendamisele, meie majanduseelu üldisele korraldamisele, ja kõik meie seltskondlikud jõud rakendada sellele tööle, et üldist majanduslikku programmi või kavasad teostada. Kas on nüüd sellele tööle asutud? Missugused tulemused sellel tööel, või missugused kavatsused valitsusel olemas, seda oleks pidanud Riigikogu teada saama.

Nii siis lõpetades oma ettekande pean ma opositsiooni või selle rühma nimel, kuhu mina kuulun, teatama, et kahjuks sel puhul on meie ülesanne ka õieti kerge. Kui meile ei anta kavasad, et meie saaksime oma seisukohti avaldada, siis ei saa meie ka valitsuse ülesandeid oma peale võtta ja kavasad esitada hakata. Mina olen siiski rea näpunäiteid valitsusele teinud, mis minu arvates on väga olulised küsimused, olen oma seisukohad öelnud, aga siiski Riigikogu on õigustatud valitsuselt nõudma, et ta reaalsemat, konkreetsemat ütleks.

Vaheaeg kl. 11.49 min. — kl. 12.05 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

J. Lattik (krst): Kõrgesti austatud rahvasaadikud! Käesolev eelarve läheb ühes asjas kõigist teistest eelarvetest sellespoolsest lahku, et esimest korda meie parlamentlikus elus on seda eelarvet esitanud kaks kõige suuremat rühma. Nad on ennast leidnud koalitsioonivendluses. Ja kui täna arvustatakse ja kõneldakse, siis kõneldakse nende töö tulemusest ja selle töö viljast. (V a h e l h ü ü d e d.) Need on arvatavasti suutnud ka oma piserit sellele eelarvele vajutada. (V a h e l h ü ü d e d.) — Juhataja koputab haameriga.) Kui meil varemalt olid koalitsioonid mitmest rühmitusest koos, ja kui riigijuht oli keskrühmadest, siis on temale alati etteheiteid tehtud just sellespoolsest, et ta seljatagune ei olnud küllalt kindlustatud. Ja iga keskrühma Riigivanema äraminekul on märgitud ajakirjanduses ja kõikjal seda, et ta pidi sellepärast lahkuma, et ta seljatagune ei olnud küllalt tugev. Tal ei olnud niipalju usaldust, ta ei saanud seda läbi viia, mida tahtis.

Mäletame et omal ajal, kui astus ametisse dr. Akel'i valitsus, siis arvustas teda õige tugevalt praegune Riigivanem härra Päts ja võrdles seda valitsust sellega, kes peab ükskord ühele küljele vajuma ja teinekord teisele, et üldse püsima jääda.

Nüüd on nähtavasti kõik need vead parandatud ja meil on tegemist esimest

korda elus suure valitsusega, mis koosneb kahest suurest rühmitusest. Lugupeetud rahvasaadikud! Nüüd ei saa veel otsustada selle valitsuse töö ega tegevuse kohta. Iga otsus, mis selle kohta täna tehakse, oleks varajane ja ülekohtune, sest valitsus ei ole suutnud veel kuigi palju ära teha. Tema eelarvest ja Majanduseministri kõnest saame siiski teada tema tahet, tema soovi, mis ta õieti tahab tulevikus andma hakata maale ja rahvale. See on selge pilt, millega valitsus meile nüüd on esinenud, ja sellest tahtest peamegi meie kinni pidama. Ja kui meie täna valitsuse tööd ja tegevust arvustame, siis mitte selles mõttes, et temal pikk minevik seljataga oleks, vaid meie näeme Majanduseministri kõnes neid soove ja kindlaid sihte, kuhupoole valitsus on tahtnud minna, mis ta tahab teha ja läbi viia. Härra Majanduseminister lõpetas oma kõne seega, et ta ütles, tema ei olevat politikamees, tema seda ala üldse ei armasta, vaid tema ala oleks õieti majanduslikult mõtleva inimese, juriidiliselt mõtleva inimese ala ja selleks ka alati jäävat. Mina kuulasin suure huviga Majanduseministri kõnet algusest lõpuni, ja kui ta lõpulause ütles, siis oli mul silmapilk selge, et talle oli ülesanne kätte usaldatud, mida ta pidi tegema politikamehena. Parlamendis ei saa üks Majanduseminister esineda ainult oma juriidiliste kavatsustega, oma kui majandusetegelase plaanidega, oma ala kogemustega, vaid ta väljendab ja ütleb siit neid soove, mida valitsus mõtleb ja arvab. Härra Majanduseministri kõne tundus mulle seepärast niiõelda katkena, nagu oleks see talle eluvõoras olnud. Mina mäletan veel väga hästi, kuidas alles hiljuti härra Majanduseminister Riigikogu liikmena kaitses siin üht välislepingut, olles aruandja, ja ta tegi seda nii põhjalikult, tegi nii täpselt, nii hästi, et tõepoolest kõik vaidlused, mis selle lepingu vastu olid, see oli nimelt Eesti-Vene kaubaleping, raugesid ilusa ja õnneliku arvustuse ja selgituse all. Aga sellest härra Majanduseministri kõnest tundus, et ta oma kõnes piiratud oli ja kõike väljendada ei saanud, mida ta tahtis. Ta pidi siiski olema sedakorda politikamees.

Väga austatud Riigikogu liikmed! See ei tohi kellelegi saladuseks olla, et kui Majanduseminister kõneles, ja eriti nüüd selle eelarve juures kõneles, siis oli temal üks eriline suur ja tähtis funktsioon: ta pidi meile seda enneolemata fakti, kahe tiiva rühmituse koalitsioonivendluse, niiõelda majanduslikult kinnitama ja kõigile selgeks tegema, et see võimalik on. Kui on selle küsimuse vastu vaieldud ja ühega kui teisega välja tulnud, kui äärmused kokku läksid, siis võis see olla tõesti

kiusujutt või vastasrinna jutt, kui aga Majanduseminister ütleb ja majanduslikult näitab, nagu kooli klassis, et sarnasel koalitsioonil võimalikkus ei puudu, et võivad meie oludes kokku minna elukutselised poliitilised vastased, ühed individuaalse korra poolehoidjad, teised sotsialistliku korra poolehoidjad, ja majanduslikult kokku leppida... (V a h e l h ü ü e.) Aga siin on tegemist inimestega, kes elukutselised vastased, kes üksteise vastu alati on olnud. (V a h e l h ü ü e.) Ma näen, härra kindral, Teie närvilikkus tuleb sellest, et arvate, nagu tahaksin ma nüüd kellelegi raskesti hakata kallale tungima. Ma ei mõtle seda teha, vaid ma kasutan oma õigust kui opositsioonis oleva rühma esindaja, ja ma usun, et ma oma kõnega ei tarvitse olla komfstusekiviks teie koalitsioonile, vaid võib-olla näidata, kuidas teil tulevikus tuleks paremini kokku hoida, sest oma kindlasse olemisse ei usu teie hästi, ei usu keegi teine, ei ka mina. (V a h e l h ü ü e.) Neljameheline rühm on teid seinäärde nutma pannud, nii et hulsite mitu päeva tagantjärgi ja ei ole ka tänapäevani ära unustanud. (V a h e l h ü ü e.) Võimalik, et selle neljameeskonnalise rühma pärast ka tulevikus suuremaid pisaraid valate, ega seda ei tea, kõik on Jumala käes, mitte teie käes. (V a h e l h ü ü e.) Kui mina Jumala käsu järgi talitan, siis talitan väga ilusti. (V a h e l h ü ü e.) Härra Laarman ütleb, et tema olevat härg ja mina sääsk, — ma arvan, kui mina tahaksin selle härja sarve peale istuda, siis ei oleks sellest härjast nulli ka järel. (V a h e l h ü ü e.) Kui inimesed hakkavad suurema rühma esindajat mängima minu nime najal, see on vaene mäng. Mina ei ole ise omale nime võtnud, vaid minu auväärt talupojast isa on seda nime auga kandnud, ja minu poeg teeb seda samuti. Ja kui teil muud midagi ei ole öelda kui seda, et latikud kudemas käivad, siis võin öelda, et teie neist ühtki kinni ei püüa.

Härra Majanduseministri ülesanne ei olnud sellepärast kui poliitiline mitte väga kerge. Pidada poliitilist kõnet ja näidata majanduslikult kahe äärmise rühma kokkukulavust, see oli raske ülesanne. Peab tähendama, et Majanduseminister alguses neist põhjustest, mis esile kerkinud, nimetas majanduslikku kriisi üldiselt. Ta algas sellega, kuidas terve ilm on ummik ja nõiarangis, missugusest väljapääsu leida raske, ja kuidas meie kui väikerahvas ei saa seal erilist ülesannet täita, vaid peame kaasa tegema.

Pean ütlema, igal rahval, nii väikesel kui suurel, on siiski ka oma erilised raskused, millele oleks pidanud Majanduseminister tähelepanu juhtima. Kuidas neist raskustest üle saada, mis meid puu-

dutavad, see on üks valitsuse ülesanne ja üks suurem ülesanne. Kuid selles asjas ei ole valitsus midagi teinud. Küsimus ei seis peaasjalikult selles, kas valitsus kaotateb ja teeb, vaid tema esimene ülesanne seisab selles, kuidas neid hädasid ja raskusi kaotada, mille all inimesed kannatavad. Härra Majanduseminister kõneles neist raskustest, mis juba ammugi kõigile teada. Ta ütles, et viljasaak oli meil hea, kuid ei saa välja vedada välisuru puudusel; et tuleb sissevedu kaitsta sellekohaste tollidega. Need olid igatahes asjad, mis meile ammugi teatavad on. Aga kas siis nüüdsest peale võiksime loota, et meie põllumajapidamises algaks mingi teine ja uus ajajärk? Minule paistis, et härra Majanduseminister ära unustas ühe väga tähtsa ja põleva küsimuse, nimelt mis puutub meie taludesse, mis seal praegu sünnib. Meil ei ole talud sellepärast tühjaks läinud, et seal lapsed linna valguvad, vaid meil on talust ära põgenenud ka üks väga tähtis inimene, see on maja sulane. Meil on praegu talusid, kus ei suudeta sulasele enam palka maksta, kus peremees on sulase võlglane, kus peremees on sulasele võlgu 20—30.000. Ja selles küsimuses ei ole mitte ainult mõõduandev üksik asjaolu, vaid selles küsimuses on mõõduandev, kuidas nüüd koalitsioonivalitsus vaatab sellele tähtsale küsimusele, meie peremehe ja sulase vahekorrale. Ma sooviksin ja tahaksin näha, et jäädakse ka meie taludes vendluse juurde, et kui pärast minnakse miitingule, et seal ei jääks vahekord noatera peale. (V a h e l h ü ü e.) Majanduslikult on see vahekord sarnaseks muutunud, et varsti seda väga lugupeetud sulast ei ole enam olemas. Teie teate väga hästi, kuidas rendihinnad langevad, kuidas talude väärtus langeb. Lubage öelda, kas ei ole siin majanduseelu allamineku nähtus. Selle põhjuseks on asjaolu, milles meie kõik süüdi oleme, meie terve mõtlemisviis. Asi seisab selles, et meie, olles kodanliku ilma-vaatega, samal ajal igal tingimisel kasvatame sotsialistlikku ilmakorda ja mõistet. Ja teiselt poolt, olles sotsialistid, samad inimesed tunnistavad teatud kodanlikku ilmakorda. Nii et need mõisted, kus ühelt poolt seisab suurtööstus, äriees, teiselt poolt aga seisab öötookeeld, sotsiaalseadused, töökaitse komissarid, on segamini aetud. Nendega tuleb arvestada. Praegune koalitsioon paneb sellele kõigele krooni pähe. Kas see ei ole mitte põhjuseks, et meie allapoole läheme? Ma olen kaugel sellest, et teie näidata, kui oleks nagu süüdi ainult need kaks rühma. Aga meie ilmavaade on kord juba nii, et meie mängides seda endale võtame, mis teistel on, ja seetõttu ummikusse satume. See on meile kõige suuremaid raskusi toonud.

(V a h e l h ü ü e.) Kannatage, härra Tonkman, ja tulge ja kõnelege pärast, ma vastan Teile teie küsimuste peale. Kui meil see seisukord selge on, et see on talu, milles oleme üles kasvanud, ja meie tahame päästa seda rahva vara, siis pidi teile selge olema, et teie endised poliitilised ja majanduslikud vastased koalitsioonis pidid tooma uud kaasavarad kaasa, et päästa talu, ehk meie talu variseb kokku. See on olukord, mille eest peame seisma ja mida peame tundma. (V a h e l h ü ü e.)

Teiseks oleks pidanud Majanduseminister tähelepanu juhtima oma valitsuse nimel ja kõnelema elustandardist, mis on nii suur, et ükski meist ei suuda oma igapäevaseid väljaminekuid katta oma igapäevase tegevusega ja tööga. Meie näeme sageli, et see element, kes vajus põhja, oma elustandardi nii kõrgeks on kruvinud, et see on saanud neile langeamise põhjuseks. Meie rahva tervem osa peab aga selgusele jõudma, kuikaugele meie niiviisi minna võime, kui elustandard nii kõrgeks on läinud. Tahaksin siin rahvasaadikuna, olles suure koguduse õpetaja, tuua näiteid, kuidas ka perekondlik elu on muutunud majanduslikust seisukorrast tingituna. Suures koguduses ei ole enam märgata endist pulma, kõik see sünnib lihtsalt, inimesed katsuvad väikesemalt läbi ajada, kõik sünnib lihtsamalt ja väikesemalt kui enne. Kuid teisest küljest mõnede väikeste asjade peale kullutatakse tuhandeid ja tuhandeid. Ka riietus nõuab omakorda palju, öeldakse, et ei saa teisiti, kuidas ma lähen või olen, ma pean end niiviisi riietuma. (V a h e l h ü ü d e d.) Peab ajaga sammu pidama.

See elustandardi küsimus tõstab aga valusalt üles meie kooliküsimuse ja ühtlasti haritlaste üleproduktiooni, samuti riigiametnike küsimuse, kellest igapäev ja igalpool kõneldakse ja selgitatakse. Jah, auväärt härrad rahvasaadikud, kui kõneleme meie kooliküsimusest, siis peame kõik otsekohevalt tunnistama, et sellel alal ei ole olnud meil kindlaid sihte. Endisel hariduseministril oli teatav kava, tema rehkendas välja, et tema arvates niipalju koole on tarvis kinni panna, niipalju jätta, niipalju palka maksta j.n.e. Kui aga nüüd ajalehist loeme ja vaatame, mida meie siis nüüd leiame? Mis saab nüüd meie erakeskkoolidest? Need erakeskkoolide juhatajad peavad nüüd õpperaha nii kõrgele tõstma, et palkasid tasuda. Muidugi tuleb siin kohe konkurentsi moment juurde, võistlus algab tegevust. Nüüd tulevad ühed ja teised ja ütlevad, vaadake, meil on õpperaha odavam j.n.e. Siis meie näeme edasi, kuidas liikumas on tehnikumi küsimus. Endistel hariduseministritel oli seisukoht, et kaht ülikooli meil olla ei saa

ja meil ei ole seda tarviski. Nüüd aga liigub jälle see mõte, jälle uued sihid on seatud ja võib-olla ehk õnnestubki see.

See ebastabiilsus elustandardi küsimuses, see selgusetus kooliküsimuses, kui valitsus ei näita, kuikaugele see meil veel minna võib, see asetab meie rahva seisukorda, kus neil ei kodu ega tööl julgust ei ole. Võtame praegused kooliõpetajad. Peaaegu ükski neist ei tea, mis temaga sünnib, mis temast saab. Kas ta jääb, kas ta homme lahti on, ja riigiametniku kohal ripub ka alati mõök. Eelmisel valitsusel oli selle kohta kindel kava, nüüd on ta muudetud, ja vallandamine ei saa nii edasi minna, et meie neid inimesi kabineetist kõrvale heidame, kes meile ei meeldi, kes meile vastu on. (V a h e l h ü ü e.) Meie näeme, et tegudes läheme lahku, kuidas üksikuid inimesi paigutatakse. Mina ei taha selle küsimuse juurde tagasi tulla, aga see on väga tähtis küsimus. Ei tohi minister lahti teha inimest sellepärast, et ei meeldi.

Ja mina pean ütlema, et meie peame teesid leidma selleks, et oma elustandardit nii läbi viia, et meie saame oma sissetulekutest elada, aga mitte nii, nagu härra Majanduseminister tähendas, et hiiglavõlad on kõigis pankades, ja siis need shiirod! Siin räägiti kogu aeg ühe ministri shiirodest, ja see tundub valusana. Vist igauks meist on andnud shiirrosid, ja igaühel on tulnud neid tagajärgesid kanda. See on valus, meie ei saa niiviisi enam kedagi usaldada. Härra Majanduseminister ütles veel ühe sõna, et tema tahaks näha, et riik ei vastutaks nende shiirode eest, vaid et kõik eraisikud, seltsid, ühisused ise kannaksid need kulud. See oleks ideaalne, ja kui valitsus selle kättesaamiseks teed näitaks, oleks see meile väga vastuvõetav.

Kolmandaks juhiksin ma tähelepanu ühele asjaolule, millest eriti tingitud on, lugupeetud rahvasaadikud, meie suured raskused, mille peale minu arvates oleks pidanud Majanduseminister, kui Vabariigi Valitsuse anatoom, kes õieti hirurgilist tööd teeb, lõikab, kus haige koht on, oleks pidanud tähelepanu juhtima. See on 12-aastase parlamentliku elu ja poliitilise tegevuse järel meie kirjanduses, ajakirjanduses ja meie enda juures teatud vaimline väsimus, mis igalpool aset võtab. Kui mina sellest küsimusest räägin, siis mitte selleks, et teile, lugupeetud rahvasaadikud, epistlit või moraali lugeda, vaid selles küsimuses oleme meie kõik kompaktselt süüdi ja meie peaksime siin peale algama omast parlamendist ja oma parlamentlikust tööst. Aga ma võin öelda, austatud rahvasaadikud, seda, et meil on parlamentlikus töös välja kujunenud üks ala, see on nii, nagu inimese kehas üks organ

eriliselt võiks välja areneda, see on meie arupärimiste viis. See on tehniliselt nii välja töötatud, et vist iga parlamendi liige on tundnud seda oma nahal, kuidas arupärimise kindel ots ja siht on ühe või teise vastu sihitud. See nii laialilagunenud, hästi läbimõeldud teise mahategemine on teinud kahju rahvaesindusele. (V a h e l h ü ü e.) See on toonud meie parlamendi niisugusesse seisukorda, et ta vastu hakkab lugupidamine raugema. (V a h e l h ü ü d e d.)

Minule ütles omalajal üks kooliinspektor, et ta oma õpilasi enam Riigikogusse ei lase, sest siin on maha tehtud kõiki meie tegelasi... (V a h e l h ü ü d e d.) ja kõneldud neist halba, et lastes kaob iga sugune lugupidamine. (V a h e l h ü ü d e d.) Kõige suurem raskuspunkt langeb just sellele, et meil nii hästi väljakujunenud arupärimised lõpuks midagi kätte ei anna ja midagi parandada ei saa. Arupärimistega ei ole meie parlamendi ajaloos midagi tehtud. (V a h e l h ü ü d e d.)

Vaadake, lugupeetud rahvasaadikud, ma vastan teile sellega, et kindral Laidoner ütles, et meie oleme ummikusse läinud. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma eksisin, seda ütles kindral Soots. Mul lähevad kindralite nimetused segamini. (V a h e l h ü ü d e d.) Mul ei ole midagi selle vastu, härra kindral, et Teie all oleksin olnud sõjaväes. (V a h e l h ü ü e.) Ma saadan enese eest oma kaks poega. (V a h e l h ü ü e.) Ärge neid söimama õpetage.

Ma ootasin juba seda küsimust, minul oli enesel piinlik seda üles tõsta. Siin nimetati seda arupärimist Viljandi puukooli asjus, mis oli minu vastu sihitud. Nüüd on see lõpufaasis. Riigikohus on Põllutöoministeeriumi tegevuse õigeks tunnistanud, koolijuhataja on karistatud, kuhu tehti puukooli, see maa on praegugi koguduse oma. Nii oli minu vastu täieline omavoli. Siin aga opereeriti, sellega, et kanti võltsitud nimekirju istutatud puudest ette ja saadeti kõikidele rühmadele pildid. Pilt oli sootu teisest aiast võetud. Kõik oli ministri vastu sihitud, et aga määrada. See minister on nüüd lihtne Riigikogu liige ja võib öelda, et igaüks on karistatud, kes Viljandi puukooli juures oma käsi kõrvetas. See maa on Viljandi koguduse maa, see maa ei ole minu varandus, ja Viljandi kogudus on võitnud. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, härra Martinson, kui teine kogudus asutatakse ja minu vastu ollakse, mis mul siis selle vastu on? Ega seega siis minu isikut ei puudutata, see toob kogudusse uut elu ja liikumist. (V a h e l h ü ü d e d.) Mul on alati abiõpetaja, ja kui sinna veel teine õpetaja juurde tuleb, siis saan ma omale ametivenna juurde, ja see kindlasti

toetaks ka mind. Ma tuletaksin härradele põllumeestele midagi meelde: Siin oli teie minister arupärimise all oma vekslite pärast, siis tarvitasite teist mõõdupuud ja kaitsesite teda. (V a h e l h ü ü d e d.) See meie parlamendi elu ja toon on halb ja kõige raskem, ja see on, lugupeetud rahvasaadikud, kandnud iga talu nurka mürki, et ei taheta aru saada sellest, et need inimesed, kes täna istuvad Riigivanemana, homme võivad sattuda igasuguse pori alla, ja neid võid söimata. Meie lugesime eilses ajalehes, kuidas endise Riigivanema kohta tarvitatakse nii jämedaid sõnu, et valus on lugeda. Ja kui meie paari päeva pärast Riigivanema kohta niiviisi ütleme, siis on asi halb. (V a h e l h ü ü d e d.) Mis tähendab aktsionär lehe juures? Kas teie seda kirjutist õigeks tunnitate või mitte? (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei tea, et sotsialist igalpool peaks aktsionär olema. (V a h e l h ü ü e.) Selles küsimuses ma ei tee etteheiteid üksikule lehele, vaid seda miljööd, seda ümbrust, milles meie töötame, seda, mis meie parlamendis teeme, väljendab meie press, ja igaüks tunneb meid ainult kõige halvemast küljest, ja seda, mis meie riigimehed teinud, mis nad ise enesest järele jätnud, ei tea keegi. (V a h e l h ü ü e.) Teie, põllumehed, ei peaks klaaskatuse all talitama ja mitte teistele kive loopima. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ole ühtki teie ministrit kiviga visanud, küll aga olete seda teinud minu vastu igal ajal. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ole shiirodest rääkinud, vaid ma rääkisin, kui raskest positsioonis tuli ministril seista sel ajal.

Kui võtta kokku sedapuhku seda hingemuutust, mille meie läbi teinud, võtta meie elustandardit, küsimus lõigata lahti, võtta raskused, mis parlament oma tööga laiali kandnud, mida ta õieti sünnitanud ja mitte parandanud, siis peame küsima, mis oli lugupeetud Majanduseministri kõnes positiivne külg, kui ta seda haigust Vabariigi Valitsuse nimel ei näidanud. Mis oli selle suure kõne siht? Sest igaüks teab, et suurel laeval on vaja sügavat vett, suurt vett, ja mis oli see positiivne külg, millist Majanduseminister nimetas? Ta ütles: tuleb kaitsta meie põllumajandust dumpingu vastu ja sissevedude eest, tuleb tõsta tolle, ja see vana, igäühe poolt söimatud tee peab jääma, teist ei ole asemele panna. See tähendab, tuleb toll maksma panna, piir kinni, mõni ala monopoliseerida j.n.e.

Positiivne külg, mis härra ministri kõnes oli, oli see, et tema ütles, et tunnustab seda, et otsekohene maks on kõige valusam, surub väga rängalt meie kodanikke. Ta pooldab kaudseid makse. Kuid mulle jäi selgusetuks, ma ootasin sellele vastust, kas härra minister viib oma lause lõpuni, kas ütleb, et maksukoorem alan-

datakse ja kaudsed maksud tõstetakse. Kuid mis ütlevad selle kohta ringid, kes kaudsete maksudega seotud on? Mis ütlevad sotsialistid, kas ka nemad pooldavad ja tunnistavad õigeks kaudseid makse? Vaadake, kui Majanduseminister seal lepitust leiab, ja mõlemad tiivad kokku lepipivad nende küsimuste üle, mis alati vaidlusi tekitanud, siis võib öelda, et sellest koalitsioonist algab uus elujärk meie riigile. Majanduseminister ütles, et tuleb teha lõpp riigimajapidamistele ja individuaalseid majapidamisi toetada. Ma arvan, kui Majanduseminister, kes jurist ja kõrgema haridusega inimene, seda ütleb, siis kuulis neid Majanduseministri väiteid suur hulk Eesti rahvast innuga ja ootas, et nüüd tuleb lõpp riigistamisele, ja inimesed saavad lahti igasugustest käskude-täitmistest ja määrustest. Aga meil on palju sotsialiseeritud, armastame sotsialiseerida, mis ütlevad koalitsioonivennad sotsialistid? Kui sellel alal kokku lepitakse, siis on see minu arvates niisugune eluline küsimus, mis kasu peab tooma.

Mina ei vaata selle koalitsiooni peale, kui ühe halva eksperimendi peale, vaid tahaksin, et see koalitsioon suudaks näidata, oma suure arvu peale toetades, neid teid ja neid abinõusid, mis meid raskustest välja viivad. Kui keskrühmitused on kaasa läinud pahema tiivaga, siis on see kuidagi arusaadav, sest nende majanduslikud kaalutlused ja nende hingelaad on teistsugune, kui paremal poolel, nende sihid ja vaated on pahemale tiivale lähemad. Aga kui kaks nii suurt vastast on ühte liitunud, siis teadke, et seda tööd jälgib rahvas suure innuga, kas see lõpule viiakse või mitte, kas tuleb lõpp riigitööstustele. Majanduseminister tähendas, et riigi põlevkivitööstuses on toodang langenud, kuna eratööstuses sel ajal tõusnud on. Kuid kas see ka teiste tööstustega sünnib, selle peale ootasime vastust asjata. Ta ütles, et need küsimused tulevad teisel kohal lahendada ja teisel tähelepanu juhtida sellele, kuidas meie oma majandust korraldame praegu ja kuidas meie seda tulevikus kavatseme teha. Seda oleks pidanud aga just siin parlamendis tegema ja mitte teisel. Ma saan ka siin väga hästi Majanduseministri hingelaadist aru, sest see osa Eesti rahvast, kes Teid parlamenti saatnud, on Teile andnud kindlad ülesanded nii talitada ja nii teha. Ja ma saan aru Teile raskest seisukorrast: olles majanduseteadlane ja individuaalse ilmavaatega, pidite pidama korraldaja politilist kõnet, ühendama sotsialismi kodanlusega.

Meie loeme ajalehtedest ja kuuleme, kuidas härra Riigivanema juurde tulevad delegatsioonid, nõuavad üht ja teist, meie kuuleme ja loeme, kuidas siin ja seal tek-

kimas, nagu tuksatab vahel hinges, mingid lapuataolised liikumised. Mõte on see, et inimesed ei ole praeguse olukorraga rahul, lähevad sinna ja ütlevad: nii peab olema ja teisiti ei saa olla. Teame, et on väga rasked protestid olnud, vabaduse-sõjalaste resolutsioonid ja otsused. Lugupeetud rahvasaadikud! Ma arvan, see on lihtne hingeoluline avaldus selle töö vastu, mis meie siin parlamendis oleme teinud, meie üleliigsete arupärimiste vastu, meie tegevuse ja võtete vastu, seaduste vastu, mis eluküpsed ei ole. Nad ei kannata seda välja. Meie oleme siin parlamendis süüdi, et ei olda rahul. Nad tahavad omal viisil väljendada seda, mis neile armas ja kallis, tahavad öelda, et nad on tükk lihast ja veri verest, kes eestlaste maa endale kätte võitnud. Meie näeme, kuidas sama lapuallikumine likvideeriti Soomes, kuidas seal inimesed painutatakse rahulikkudesse rööbastesse, seaduste alla. Ma juhiksin tähelepanu ühele asjaolule, et Soomes on siiski väljaspool parlamendivõitlust üks isik olemas, see on president. Ja kui see küsimus meil tõsiasjaks saab, siis osalt sellepärast, et parlament selle esile tõstab ja seda soovib, oma tegevusega kutsub ta välja nõude presidendi järele. Tahetakse, et oleks rohkem võimu, et oleks keegi kõrgemal meie madalusest ja söimust. See on teie vili. (V a h e l h ü ü e.) See on küps. Riigivanem on selle prestiishi kandja, ta on pidanud ohvrit tooma sellele koalitsioonile, ja kui ta nüüd ei saa neid tagajärgi, mis ta lootis, siis on asi väga halb. (V a h e l h ü ü e.) Teie hüüate vahele, ei saa ju kaugele jällegi parlamendi viisiga, hakkate isikuid närima. Kui midagi olemas on, siis kohe isiku kallale. Sellega viite alla rahvaesinduse prestiishi, nagu siimaale on viidud.

Meie riigi eelarve on meile kõigile kätte saadetud, ja kui seda vaadata ja lehitseda, siis näete, et 95% sellest on endise valitsuse töö, selle valitsuse töö, missugusega teie põrmugi rahul ei olnud ja milles teie ainult halba nägite. Komisjonis ei oldud temaga rahul, kõik oli halb. Nüüd mis meie näeme? On antud toetusi põllumajandusele, teatrile ja töölistemuiskale. Viis protsenti on juurde lisatud endise valitsuse eelarvele ja see oli kõik. See töö oli uuel valitsusel kerge. Ma soovin, et temal ka edaspidine töö niisama kerge oleks.

9. Järgmise koosoleku määramine.

Juhatus eettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek täna, 27. märtsil 1931, kell 5 p. l. (Päevakord vaata 132. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 7.)

10. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931./1932. aastaks — I lugemisel.

(Punkt 8. järg.)

C. Schilling (sks-r): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Harilikult kujunevad eelarve-kõned valitsuse kritiseerimiseks ja arvustamiseks. Õnneks see nähtus ei ole täna nii ilmsiks tulnud, kuid üldine vool on seesamane. Aga selle juures unustame, et mitte valitsus, missugune tema ka ei oleks, eelarvele iseäralist iseloomu ei anna, vaid et seda teevad erakondade meeled, ja kui eelarvet arvustatakse, siis kritiseeritakse sellega erakondade majanduslikku tõsidust, mitte otsekohe valitsuse intensiivteeti. Meie eelarve on rohkem erakondade nõudmiste peegel olnud, kui valitsuse tegevuse peegel, ja sellepärast, rääkides eelarvest, ma ei saa rääkida valitsusest ja eelarvest, vaid saan rohkem rääkida eelarvest ja majandusekriisist. Käesoleva aasta riigi eelarve on kokku seatud raske kriisi ajal kõikidel majanduslikudel aladel. Aga kui meie oma seisukorda natukene lähemalt uurime, siis peame kindlaks tegema, et meie eelarve kokkuseadmisel ei ole arvesse võetud nimelt seda, et minu arvates nüüd alles tõeliku majandusliku kriisi algusele oleme jõudnud. Nüüd on viisiks saanud üldist depressiooni põhjuseks pidada, maailmamajanduse kriisi, ja püütakse ikka vähem meie elu raskuste põhjusi meie endi juures otsida. Mõne suure kaubanduse- ja tööstuseäri läinud aasta aruanded näitavad selgesti, et meil Eestis järsku vaeseksjäämisega ja sellele vastava vähese kaubatarvitamisega tegemist on. Nii kui selle üle täna otsustada võib, on läbikäik sise- ja väliskaubanduse alal läbisegi 20—30% võrra vähenenud. Teiselt poolt on maksutingimused nii välja kujunenud, et käsituseks olevate rahasummade läbikäik protsentuaalselt umbes sama palju vähemaks on läinud. Sellest võib igatahes järeldada, et ka rahva tulud märksa vähenenud on, ja kui võib oletada, et ostujõu langemises mitte ainult rahapuudus põhjuseks ei ole, siis selleks nähtuseks on ka veel üks teine põhjus ja nimelt, et meil üldise depressiooni tõttu ka neil isikutel, kellel veel raha on, kaubaostu soov ja tahtmine langenud on. Praeguse kriisi läbi on selgunud, et meie peale ilmasõja lõppu ikka, kui mitte vaesed, aga igatahes rikkad ei ole olnud, ja et meil ainult mõne aasta jooksul välismaa laenukapitali juurdevoolu tõttu niiõelda üks fiktiivne ajutine konjunktuur oli. Aga silmas pidades, et meil suurt kapitali juurdekasvu ei ole, tuleks iga võimaluse peale rõhku panna, mis meile väliskapitali sisse tooks, olgu see nüüd

pankade või otsekohe investeerimiste kaudu tööstuslike ettevõtete kasuks. Vaatamata niisuguse loomuliku, riikliku seisukoha peale, on meil ka see võimalus seotud mitmesuguste täitsa defineerimata kõrvaliste huvidega ja mõtlemata vaheastumistega, nagu meie seda näeme Narva kontsessiooni asjus. Mina mõtlen, et niisugused juhtumised ei tõsta, vaid ainult rikuvad kaudselt ka meie riiklikku krediiti, aga otsekohe mõjuvad nemad rahva töö- ja kasuvõimaluste peale. Ja selge on, et kui rahvas vaeseks jääb, siis peab ka lõppude-lõpuks riik vaeseks jääma. Kui sellest seisukohast välja minnes eelarvet vaatame, siis peab ütleva, et siamaani meie sellest veel järeldusi teinud ei ole. Ka löhe riigi- ja eramajanduse vahel on märksa suurenenud. Meie nähtavasti unustame liiga sagedasti, et produktiivselt töötavad ja maksusid maksvad elanikud nimelt moodustavad seda elementi, millest riik tekkinud on ja millest ta elab, ja unustame, et Riigikogu, valitsus ja kogu riiklik valitsuseaparaat rahva teenistuses seisma peavad, et nendel rahva elustandardile ennast kohaldada tuleb ja et nad kohustatud on mitte ainult ennast, vaid kõigepealt rahvast kui kandjat elus hoidma. Aga mulle paistab nii, et iga erakond püüab enam kui kunagi riigi võlgnikuks saada, sest teatavasti on meil võlgniku positsioon, iseäranis riigi vastu, palju soodsam, kui võlauskuja positsioon.

Mida enam tööpuudus suureneb, — ja see nähtus on just haritud ringkondades ütlemlata suur, — seda suuremaks muutub nende spetsiifiline kaal, kes riigi kulul ennast toidavad. Praegu kasutavad pea kõik meie erakonnad veel kõik ära, mis riigil elujõudu on. aga ma kardan, et varsti oleme meie niikaugel, kui näituseks isikud, kes palja keha küljest midagi otsivad, keha küljest, kellele keegi enam elujõudu anda ei saa, kuna riiklik ettevõtlik vaim niivõrt edeneb, et varsti rahva suurem osa riigi pensionisaajatest ja võlgnikkudest koosneb. Ja ma kardan, et see nii on. Meie eelarve seatakse nii kokku, et esiteks üksikute ametkondade kulud kokku seatakse ja siis määratakse sagedasti, suure rutuga, tulud kindlaks vastavalt kuludele. Peaks aga vastupidist teed käima.

Kui tulude eelarvet 1930./1931. a. eelarvega ja 1929./1930. aasta tegelikkude sissetulekutega võrrelda, siis tuleb öelda, et peaaegu kõik punktid selles eelarves minu arvates liiga kõrgelt kindlaks määratud on. Tulud on nüüd osalt küll madalamalt arvestatud, kui läinud aastal, kuid siin ei ole küllalt praeguse ja iseäranis veel tuleva majandusekriisi tõu-

suga arvestatud. Näiteks on sissetulekud tollidest kõrgemalt arvestatud kui 1930./1931. aastal, kuigi väliskaubandus 1931. a. jaanuaris võrreldes 1930. a. jaanuariga 30% võrra vähenenud on. (V a h e l h ü ü e.) Küll meie seda näeme. Ma olen optimist, nagu Teie, härra Penno, mis puutub eelarvesse ja majanduslikku seisukorda. Üheks suuremaks punktiks tulude eelarves on sissetulekud riiklikkudest ettevõtetest ja siin olgu tähelepanu juhitud ühele punktile, mis laiemate ringkondade tähelepanu enam väärrib, kui mõned teised punktid. Tegelikude tulemuste põhjal on puhas tulu riiklikust metsatööstusest arvestatud kõrgemalt kui enim. On huvitav uurimise alla võtta need andmed riigi metsamajanduse tulemuste kohta, mis olid 1929. a. ja 1930. a. Sel ajal, mu härrad, riigi metsade taksihind oli ümmarguselt 5,8 miljonit krooni. Tegelikult on aga sisse tulnud 6 miljonit krooni, seega 2,8% enam, kui oli taksihind. Avalikul oksjonil tuli sisse ümmarguselt 1,9 miljonit krooni, kusjuures taksihinnast 62% enam sisse tuli. Ühes seega müüdi riiklikule metsatööstusele metsa taksihinnaga, kokku 2,2 miljoni krooni suuruses. Meie teame, et praegu ei ole ühtki erametsatööstust, missugune läinud aastal ei oleks kannatanud suuremat kahju, kuna hinnalangus 30% oli. Niisugune kahju peab tingimata kahju- toovalt mõjuma iga tööstuse peale. Ainult riigi metsatööstus on 800.000 krooni puhaskasu andnud. Oletame nüüd, et riigi metsatööstus ühel alusel eratööstustega oleks võtnud osa oksjonitest, siis oleks ta oma metsa eest ümmarguselt 1,4 miljonit krooni rohkem maksma pidanud, ja see summa loomulikult oleks läinud Põllutöoministeriumi sissetulekuteks, kuid riigi metsatööstusel oleks kahju olnud 600.000 krooni, ja tema oleks normaalse- tel tingimustel sunnitud olnud likvideeruma. Et tegelikult näidata, et ta tõesti kasuga töötanud, peaks ta ühel alusel eratööstusega vabal võistlusel oksjonitest osa võtma. Kui riigi metsatööstus Tallinnas ehitab saeveskid, kus umbes 70 kilomeetri ümbruses tegelikult metsa ei ole, siis arvan, et see ei ole majanduslikult terve talitamisviis ja näitab meile ainult, kui kaugele riik püüab eratööstuse tegevusse tungida.

Riikliku ettevõtlikkuse kohta tahaksin veel ühe näituse ette kanda. Läänud sügisel riigivalitsuse poolt tehtud ja nüüd läbiviidud otsus, paremat riigi viina nime all „lauaviin“, niipalju kui tean, turule lasta, tähendab rasket hoopu eratööstusele ja sissetungi sellele tegevusealale. Mis- suguseid eesmärke riigivalitsus sellega tahtis saavutada on arusaamatu, sest on kindel, ja arvestamine on seda näidanud,

et on kahtlane, kas sellesse ettevõt- tesse mahutatud kapital ennast üldse tasub. Juba nüüd võime öelda, et riik sel teel vähem piiritusekraadi pealt saab, kui laseks piiritust eravabrikute kaudu ümber töötada, nagu see senini olnud. Ka see on üks saatuslik printsiip: maksu- objektide nõrgendamine, seotud riigi peale langevate uute otsekoheste kahjudega.

Riigi ja eratööstuse vahekorras on veel üks teine huvitav külg. Väga lugu- peetud Riigikogu liikmed! Eratööstus peaks ja peab olema moodustatud ise- seisva printsiibi alusel. Ühest küljest ta ei tohi algusest peale ennast lugeda nii- öelda riigi poolt toetatud riigi kasulap- seks, teisest küljest ei tohiks aga ka riik omalt poolt oma krediidipolitikat ja raha- pakkumist nii käsitada, et eratööstust niisuguse kasulapse tahtmisega ja õnnetu sooviga infitseerida. Riiklik rahaline toe- tus, see on krediidiandmine, peab võimal- datama peamiselt ainult täiesti eluvõime- listele ettevõtetele. Meil on aga kujune- nud krediidipolitika just vastupidiseks. Antakse kerge käega laenu igapidi, sage- dasti hoopis küsitavatele ja täiesti fantas- tilistele ettevõtetele, nii eratööstuses kui ka riiklikkudes. Tagajärg on, et varise- vad kokku mitte ainult erapangad, nagu meie teame, vaid sellega ühenduses kan- natavad kahtlemata ka puht riiklikud pangad ja teised riigi rahaasutused. Meie näeme, et viimase suure kohaliku panga pankroti puhul suuremaks kahjukand- jaks olid Eesti Pank ja Pikalaenu Pank. Minu arvates Pikalaenu Pank oma Gen- fis peale võetud kohustuste ja tegevuse- piiride järgi, ei tohiks üldse oma operat- sioonidega niisugusele kahtlasele pinnale astuda, nagu ta astunud on. Abiandmine „na pravo i na levo“ ei ole õige ja on meile saatuslik. Tarvis on üks kindel suund ilma mingi sentimentaliteedita. Kui, minu härrad, oletame, et põlluma- jandust peame kaitsma, sest et ta on mitte ainult meie suurem, vaid ka meie loodus- likkudele oludele kõige vastavam ette- võtja, siis ei tohi unustada, et meie rahva- majandus baseerub ühtlasi ka suurte, orgaaniliste, s. o. loomulikult eluseastu- nud tööstuste ja eraettevõtete peal. Ekslik on, kui öeldakse, et need suured faktorid ei kannataks mitte sama teravalt üldise kriisi all kui põllumajandus. Ega need tööstuseettevõtted suure kasuga ei tööta. Ja kui nad üldse veel töötavad, ning väravaid lukku ei ole pannud, siis on sel- leks sagedasti üks hoopis teine ja väga mõjuv põhjus, see on töötatööliste probleem. (V a h e l h ü ü d e d.) Senimaani ei ole seda veel olnud, loodame, et nad läbi saavad ilma, et see tarvilik oleks. See probleem on igatahes üks neist põhjus- test, mis pärast meil mitmed ettevõtted

edasi töötavad ja oma väravaid veel pole kinni pannud.

Olude sunnil jõutakse veendumusele, et oleme oma eelarvepidamisega saatuslikule teele sattunud. Mitmesuguste kärpimiste läbi katsutakse abi leida, kuna tululikkaid, iseäranis maksusid suurendada enam ei saa. On enesepetmine, kui öeldakse, et maksud välismaal ja mujal on kõrgemad kui meil. Meil on, minu häärad, maksud olemas, mis kõrgemad on, kui maksustatava objekti väärtus. Näiteks pärandusemaks võõrandatud mõisade eest antud pantkirjade peale. See on väga huvitav nähtus. Seda maksu võetakse nende paberite nominaalväärtuse järgi, kusjuures nende kursiväärtus on ainult umbes 40%. Minu arvates on see juba iseenesest üks nonsens, kui mitte rohkem, kui riik oma võlapaberid 3 korda kõrgemalt maksustab kui nende nominaalväärtus, ja sellega tasu, missugune niikuinii kõige parematel juhtumistel vaevalt 5% äravõetud asja väärtusest välja teeb, veel enam küsitavaks teeb. Aga selle täitsa võimatu maksustamise viisi tõttu sünnib, et praegusel juhtumisel pärandusesaaja kas ainult väikese osa saab või sagedasti mitte midagi ei saa, kuna realiseeritud pantkirjade rahaline summa nende nominaalväärtusel tasuvale maksule ei vasta. Nii saab tasusaamine veel enam illusiooniks, kui ta seda niikui nii on.

Minu rühm on ikka kokkuhoidmise printsiipi pooldanud, kuid arvame siiski, et ka sellega mitte ühekülgsest, kõigepealt aga mitte hävitavalt talitada ei tohi. Kui 1.—2.000-kroonilise kustutamise tõttu kooli ülalpidamise ja noorsoo kasvatamise võimalus ära võetakse, siis ei ole see kokkuhoidmine, vaid rahva eetilise ja kultuurilise varanduse pillamine. Eelarvest sai kustutatud kaks summat, mis kahele koolile siamaani sai antud. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi eelarves ettevõetud kärpimised puudutavad kaht kooli, Kuresaare ja Pärnu saksa eragümnaasiumi. Need said igäüks 1.000 krooni toetuseraha. Nüüd aga on terve toetusesumma maha kustutatud, kuna mitmetel teistel Eesti ja vähemusrahvuste koolidel on toetused ainult osaliselt maha kustutatud. Ma tulen selle küsimuse juurde tagasi eelarve arutamise puhul ja teen vastavad ettepanekud ja loodan, et sel teel saaks seda parandada. Umbes samasugune lugu on ka pensionide vähendamisega. Loomulik on, et riik, olles finantsilises ehk majanduslikus kitsikuses, võib äärmise vajaduse korral kärpida nii palkasid kui ka pensioninorme. Aga ainult tuleviku kohta, mitte aga enda poolt juba lubatud ja kindlustatud pensioni suurust vähendada. See on nii, nagu riigi poolt kuni

kodaniku surmani välja antud kapital, üks isiklik õigus, nagu prantsusekeeles öeldakse *droit à qui*, priobretjonnoe pravo. erworbenes Recht, millega riigil samuti tuleb arvestada kui eraomandusega, mis põhiseadusega kindlustatud on. Niisugune kohustus võib langeda ainult kahel juhul per force majeure, s. o. revolutsiooni näol ehk riigi pankroti tõttu, aga mitte seaduse ümbertegemisega, et inimestelt ära võtta seda, mis kord on lubatud. Riigi sissetulekute tarvitamise probleem on majanduseelus tähtsam probleem. On teada, et palju ebaproduktiivseid kulusid viimastel aastatel on ette võetud. Toon ühe näite: tuletikumonopoli müümise ja riiki umbes 10 miljonit krooni saanud. Need rahad tarvitati raudtee ehitamiseks. Täna, kus juba hilja on, nähakse, et aluseks võetud kalkulatsioonid nendele lootustele ei vasta. Kui ette kujutada, et see summa küllalt suur oleks, et kõiki elanikke 4 aastaks tulumaksust vabastada, siis selgub selle operatsiooni ulatus. Iga vaba summa tarvitamine on meil tingitud parteipoliitilistest ja ka individuaalsetest huvidest. Meie valitsuse süsteemi aluseks on kokkulepped, millistest vastavalt konjunktuurile mitmesugused enam või vähem ärilised eksponendid osa võtavad. Oma raamatus „Politika“ ütleb Aristoteles, mida enam osavõtjaid ühel asjal on, seda vähem on üldine kasu. Kardan, et see ütelus sobib meie oludele. Pean, vaatamata, et mul meie majanduseelu suhtes kõige suuremad lootused on, siiski meie seisukorda niivõrd tõsiseks, et paratamatult lõppudelõpuks läheneda võib mõttele, mis mitte liiga kaugel ei seisa finantsdiktatuuri mõttest.

J. Masing (mo): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kes teeb midagi, teeb selle juures ka vigu. Kellel on vähem kogemusi, teeb rohkem eksisamme. See on harilik nähe, see on loomulik, selles ei tule kellelegi teha etteheiteid. Nii alustasime meie oma riigi loomise, olles poliitiliselt noored, riigimajanduslikult vähe kogenenud, laskisime paista endile olukorda liiga roosilistes värvides, hindasime üle oma majandusliku kandejõu, ei suutnud teha kaugemaleulatuslikke arvestusi ja tuleviku kalkulatsioone. Asutusi ja kohti lõime mitte kindla kava ja hästi läbimõeldud plaani järgi, vaid sageli küll selleks, et rahuldada kohasooviid, ja neid oli meil palju. Kutsusime ellu, näiteks, nii tiheda keskkoolivõrgu, millist võrdsest rahvaarvuga ei tunne ükski teine riik. Iga alev arvab tulnud olema omale paraja aja avada mõnesuguse keskkooli, vaatamata sellele, kas ümbruskonnas leidub vajalik arv õpilasi, kas suudetakse

varustada asutust ajakohaste õppeabinõudega, kas on tarvilikul määral keskkooliõpetaja kutsele vastavaid isikuid. Sagedasti ei olnud ei üht kui teist, puudusid õppeabinõud, ja keskkooliõpetajaid tuli asendada algkooli õppejõududega. Algas mingi poolharitlaste vabritseerimine, kellel muidugi ei puudunud tahe, jätkata oma haridust ülikoolis, et omada elukutse. Selle tagajärjel täitus ülikool nõrgalt ettevalmistatud üliõpilastega, mis omakord takistas õppetööd kõrgemas õppeasutises. Sarnane ebamäärane haridusepolitiika tekitas meil haritlaste, resp. poolharitlaste ületoodangu, üleproduktiooni, majanduslikult vireleva haritlaste proletariaadi, kes on õigustatud nõudma oma kutsele vastavat tööd, kuid mida meie väikeses Eestis sellel määral ei jätku kõigile. See asjaolu kutsus esile inimestes, kelle lootused ja tulevikuväljavaated ei täitunud, kibedusetunde ja elutüdimuse. Peale selle mõjub ebaratsionaalne ja mitteproduktiivne jõukulutus rängalt rahvamajanduse peale. Meie tahtsime olla ka modernid. Võttes omale eeskujuks vanad, suured, rikkad Lääne-Euroopa kultuurriigid, püüdsime neile kiire korras jõuda järgi ja nii mõneski asjas minna isegi kaugemale. Üle öö kutsusime ellu ilma kindla kava ja vajaliste andmeteta terve rea hoolekandeaustisi, millest pärastpoole nii mõnigi asutus osutus ülearuseks, otstarbetuks ja jäi aastate jooksul kasutamata. Tuli teha ümberkorraldusi, ümberpaigutusi, ja isegi likvideerimisi. Need paar näidet tõendavad küllalt selgelt minu eelpooltoodud väiteid. Sarnaseid näiteid võiks tuua terve rea nii mitmelt alalt, mis nüüd tagantjäreli kinnitavad, et meie nii mõneski asjas oma nooruse optimismis oleme läinud liiga kaugemale. Tagasitõmbumine osutub nüüd raskeks ja loomulikult kutsus esile teatud ringkondades rahulolematuse ja vastuastumise. Sarnane laiutamine ja süsteemita majapidamine on meie riigilt ja rahvalt nõudnud suuri kulusid, mille katteks tulid kruvida meie maksud väga kõrgele ja sageli võtta ühelt ja samalt objektilt mitmekordset maksu. Kõrged maksud aga halvavad eraalgatust, vähendades tegevusekapitali ja takistades varanduse juurdekasvu. Selle tagajärg on osalt tööpuudus, pankrotid ja mitmesugused krahhid. Peale maksude oleme ohtralt ära kasutanud ka riigi- ja eravarandusi. Mis Eestis on sündinud metsadega, seda ei saa nimetada ratsionaalseks metsamajandamiseks, vaid pigemini küll metsahävitamiseks. Kuidas sarnaselt metsadest laastatud karedakliimalises Eestis tulevad põlved suudavad elada, seda ei küsi keegi, see ei tee kellelegi muret. Meie elame ja oleme kui tänapäeva inimesed.

Meie ei ole unustanud ka laenusid. 12 aasta jooksul oleme koormanud end 12-miljardisendilise välislaenuga, sõja tõtu osalt küll hädalaenudega. Nüüd oleme sunnitud tasuma võlaprotsente ja kustutat 700 miljonit senti aastas välisvaluutas.

Teorias tuntakse välislaenude suhtes mitut erivoolu. Ühed leiavad, et igasugused välislaenud on kasulikud ja viivad rahvast edasi, ükskõik, kes laenab ja mis otstarbeks laenatakse. Teine äärmus on arvamusel, et välislaenu on riigile ja rahvale sedasama, mis verekaanid on organismile. Mida rohkem kaane on imemas, seda kiirem variseb organism kokku, mida suuremad on riigi ja rahva välisvõlad, seda kiirem voolab rahva kapital välisriikide pankadesse.

Tuleb kõigepealt nõuda, et välislaenu oleks majanduslikult tasuv, see on, et ta leiaks paigutust, kus ta teenib tasa oma protsendi ja kustutuse. Sellepärast tohiks välislaenu kasutada ainult toodanguks, mis annab välisvaluutat või vähendab selle kulutust. Sarnasteks aladeks võivad olla eksporttööstus ja põllumajandus.

Meil on siin mõnikord räägitud, et tuleks korteriolusid parandada välislaenu abil. Ei saa kuidagi ette kujutada, et keegi rahvas võiks lubada enesele paremaid kortereid, kui seda lubavad ta oma varandused ja tulud. Samuti ei tohi välislaenu kasutada administratiivseteks ja sotsiaalseteks otstarveteks. Rahva sotsiaalne arenemine peab tugenema tema oma tööle ja kokkuhoiule. Omavalitsustel või kogukondadel on õige vähe rahamahutamise võimalusi, milleks tohiks kasutada välislaene. Elektri jõujaamade, gaasivabrikute, veevõrkude, kanalisatsioonide j.n.e. ehitamiseks välislaenude kasutamist peetakse otse hävitavaks. (V a h e l h ü ü e.) Eks ma räägin ka sellest. Arvamine, nagu ehitaksime meie palju niisugust, mis tuleb kasuks ka tulevatele põlvedele, harilikult ei pea paika. Elu areneb, inimeste nõudmised muutuvad ja see, mis meile hea ja otstarbekohane, võib osutada tulevatele põlvedele vananenuks ja iganenuks. Kuid mis ei vanane, need on välislaenud. Nende eest tulevad põlved ei saa olla meile tänulikud. Õige tee riigi ja omavalitsuste rahaliste raskuste kergendamiseks ei seisa välislaenude muretsemises, vaid sisemaise kapitali kujundamise elustamises.

Minnes üle sisemise rahanduse juurde tahan mainida ainult niipalju, et siin valitseb meil kaunis suur korralagedus. Isegi meie apteekide olukorda on korraldatud paremini kui pangaasjandust. Apteekide võidakse avada vastava loaga tarviduse järele, kuna aga rahaasutusi on

võimalik ellu kutsuda piiramata arvul. Tarvis on ainult seitsmel isikul avaldada vastavat tahet, ja meie oleme ühe rahasadutuse või panga võrra jälle rikkamad. (V a h e l h ü ü e.) Meie pangad on asetatud pudu- või vürtspoodidega ühele astmele. On arusaadav, et sarnases olukorras pankade krahhid osutuvad möödapääsematuteks. Selle tagajärjel rahvas võib kaotada usalduse meie pankade vastu, ja see võib tuua meie rahandusele suuri segadusi. Tahan loota, et praegune valitsus siiski meie rahapolitikasse suudab tuua tervenemist. Meie oleme sageli kuulnud kõlavaid sõnu: kontsessioon, monopol, neile on seltsinud võrdlemisi vähemtuntud sõna — optsioon. Kõiki neid mõisteid koostatult võiks nimetada maakeeles „pandimaja politikaks“. Kui keegi laenab või teeb oma varanduse peale ingrosseeritud võlga, jääb ta siiski oma varanduse valdajaks, peremeheks vähemalt kuni oksjonihäärini. Kui aga keegi on sunnitud oma varanduslikku objekti pantima pandimajja, olgu see taskukell või mõni muu väike asi, siis loobub omanik asja kohta kasutamise õigusest kuni selle väljalunastamiseni. Pandimaja klientuuri kuulub kõige kehvem rahvakiht, kellel puudub igasugune era- ja pangakrediit. Kontsessioonil on veel kaugemaleulatavam mõju kui lihtsal pantimisel. Ta annab panditud objekti kohta ka selle kasutamise õiguse. Kontsessioonide puhul eksploateeritakse mitte ainult riigi varandusi, vaid ka elavat tööjõudu, makstes inimestele madalat töötasu ja vähendades sellega rahva ostujõudu.

Meie majandusepolitiika on muutumas pandimaja politikaks. Oleme pantinud osa oma jooksvaid tulusid, oleme pantinud oma tikutööstuse, tööstuse, millel on kindel turg, vähemalt sisemaal, tööstuse, mille saaduste produtseerimisega saime ise hakkama väga hästi. Kuid nüüd oleme sunnitud aastakümnete jooksul ostma omamaa tööstuse saadusi välisriikidelt, makstes iga tiku eest välisvaluutaga. Oleme pantinud osa õlikiviväljadest ja võib-olla ei ole kaugel aeg, kus meie iga liitri omamaa bensiini, omamaa kütte- ja määrdeõli eest oleme sunnitud maksma välisvaluutat, arvestamata seda välisvaluutat, mida saadakse meie ümbertöötatud loodusevarade ekspordist. Välismaa kapital ei tule meile mitte mõneks heategevaks otstarbeks, vaid selleks, et meie kulul ja arvel hästi teenida. Kui teenimiseks väljavaateid ei ole, siis väliskapital meie juurde ei tule.

Viimasel ajal ollakse eriti ametis pandimaja otsimisega, kus saaks ära pantida meie suuremat ja väärtuslikumat

loodusevara — Narva koske. Selle üle on palju räägitud, veel rohkem vaieldud, kuid sisuliselt ei ole seda suurt majanduslikku probleemi keegi puudutanud; ei ole kaalutud küsimust, missugused tagajärjed saavad olema, kui terve Eesti elektrifitseerimine antakse välismaalastele, kui kõik riigi, linnade, alevite ja erajõujaamad likvideeritakse, kui linnad kaotavad omad vastavad tuluallikad, kui kõik oleme sunnitud ostma igasugust elektrienergiat välismaalastelt, makstes selle eest kallist valuutat. Need on suured ja raskekaalulised majanduseküsimused, mida ei tohi otsustada sule allakriipsutamise mingile kontsessioonile. Meie tarvitame praegu Tallinnas välisvaluuta eest ostetud kallist vett, mis peaks olema filtreeritud vesi, tõelikult aga osutub keemiliselt selgitatud alauni seguks, mis kahjulik isegi toataimedele ja veeklosettidele. (V a h e l h ü ü e.) Kuid linn on siiski jäänud oma vee peremeheks. Ta võib tulevikus parandada tehtud viga ja kui olud lubavad — varustada linnaelanikke filtreeritud veega, selle sõna tõsisel mõttes. Kontsessiooni huvid on lühiajalised ja harilikult minimaalsed. Pikapeale tunduvad nad riigile ja rahvale raske koormana, olles sagedasti suureks takistuseks majanduseelu arenemisel. Tuletage meelde Tallinna linna hoburaudteed, nõndanimetatud „konkat“. Siin oli Tallinna linn andnud Belgia anonüümsele pikaajalise kontsessiooni linna raudteede peale. Selle tagajärjel oli Tallinnas liikumise olukord äärmiselt vilets. Belgia selts tugenes kontsessiooniga saadud õigustele, ja linn pidi pealt vaatama, kuidas nimetatud selts äraiganenud abinõudega loomi piinates, korjas omale vaskkopikaid. Linnavalitsus tegi katseid lõpetada belglastele antud kontsessiooni enne tähtaega, kuid see ei läinud korda, — selleks oli tarvis maailmasõda ja revolutsiooni. Alles pärast neid suuri ajaloolisi sündmusi muutusid belglased olude sunnil leplikumaks ja vabastasid Tallinna mainitud majanduslikust luupainajast vastava kahjutasu eest. Härрад Riigikogu liikmed! On tehtud vigu, kuid neid ei tuleks mitte enam korrata. Muidu kerkib keelele küsimus: Quo vadis, Estonia?

J. V i l m s (väljasp. rhm.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Majandusministri kõne on alati kõigil eelarvearutuste puhul sellepärast tähtis, et ta näitab neid üksikuid detailsemaid suunde, mis eelarve vastuvõtmise puhul järgmiseks aastaks peab valitsus pidama, vähemalt ta peaks näitama neid suunde. Meie valitsus deklaratsioonis andis lubaduse,

et üles seatakse meie majanduse alal põhi-
jooned.

(Koosolekut asub juhutama esimene
abiesimees **M. Martna**.)

Härra Majanduseminister andis rea üle-
vaateid üksikute majanduseelu alade üle,
mitte väljavaateid, kuid deklaratsioonis
lubati anda kindlaid kavasad, vähemalt
kavade suundasad, mille järele üks või
teine majanduseala peaks liikuma. Oleks
tahtnud näha detailsemat käsitust. Pro-
grammide nõudmine meie majanduseelu
alal on läinud üldiseks ja ikka tungiva-
maks. Sellest kõnelevad ajalehed, kong-
ressid. Tahetakse kindlasti teada, kuhu
sammume selle edasi-tagasi liikumisega,
selle asemel, et võtta kindel siht ja kin-
del kava igas meie toimingus.

Härra Majanduseminister rääkis krii-
sist ja kaudsetest maksudest kõrvalehoid-
misest, kuid ei näidanud teed ei tööstu-
ses, ei põllumajanduses, kui mitte lugeda
seda, et teravilja asjas teatav kindel taht-
mine otsustati nii või teisiti maksmat
panna. Need kavad aga, mis seatakse
üles tööstuseelu alal teistel maadel, on nii
huvitavad ja tähtsad, et ma siiski kavade
küsimusest üle ei saa ja peaksin tähele-
panu pöörama veel kord nende kavade
tarvilikkusele ja väljatöötamisele. Prant-
susemaal on praegu arutamisel juba üle
aasta nõnda nimetatud „outillage national“,
kus sajad miljonid frangid antakse
teatud tööde peale: kanalite, sadamate
ehitamiseks, elektrifitseerimise kava teos-
tamiseks, raudtee veereva koosseade täien-
damiseks, uute maa-aluste raudteede ehi-
tamiseks j.n.e., mis peab andma kuni
50.000 töölistele tööd. See kava ei ole veel
vastu võetud. Teine kava aga, mis juba
oma tagajärgi on näidanud ja mis meid
huvitab, on Vene 5 aasta plaan. Vene-
lased ise ütlevad, et nad teostavad 2—3
aasta pärast oma plaani, kuid teised
väljamaalased ütlevad, et võib-olla läheb
6—7—10 aastat, aga see kava paistab
teostuvat. See ei paista enam utopia
olevat. Tuhanded Ameerika insenerid on
töötamas selle kava huvides. Samuti on
käimas Itaalia-Vene tegeliku kaubale-
pingu täitmise heade tagajärgedega.
Dumpingu kaudu ilmuvad Vene produk-
tid juba kõikidele Euroopa turgudele.
Meie kui naaberriik seisame eriti dum-
pingu hädaohu ees. Meie seisame kaugel
kriisi suurusest võrreldes Venemaaga,
kuid sellele vaatamata on nemad suutnud
oma kava teostada ja sunnivad välja-
maa ajakirjandust tõsiselt oma kava taga-
järgedest rääkima. Ka meil oleks aeg sel
viisil oma majanduseelu tervendamata
hakata. Kuid meie näeme, et asi mitte
ei liigu. Veel rohkem, on teatavaid

tunnusmärke, mis näitavad, et kavade
suhtes ei võetagi meil asja mitte tõsiselt.
Võib-olla ei olnud härra Põllutöoministri
mingit volitust eelarve-komisjonis öelda
põllumajanduse kava kohta, et kava on
väljatöötamisel, kuid ega ta midagi ei
anna, sest elu ise dikteerib ette, mis tuleb
teha ja mis mitte. Nii on eelmise valitsuse
poolt algatatud mõte, anda põllumajanduse
kava, praeguse Põllutöoministri poolt
halvakspandavalt võetud, öeldes, et sellest
midagi ei tule ja et elu ise pidavat dik-
teerima olupoliitiliselt, mis tarvis ette
võtta. Üks suund, mis siin on siiski leid-
nud tähelepanu, on teravilja kasvatamise
edendamise suund. Teraviljast on meil
palju kõneldud. Ka härra Majanduse-
minister juhtis pikemalt selle kaitseprob-
leemile tähelepanu, ja sellepärast ei ole
asjata, kui lähemate kuude seisukohalt
teravilja küsimust kaaluda ja seisukohta
võtta selle üle, kas seda täiel määral pool-
dada või mitte. See on seda huvitavam,
et Põllutöominister oli komisjonis, kus
eelarvet arutati, sunnitud ütlema, et meie
või tootmise odavuse peale peame hak-
kama rõhku panema. See tootmise oda-
vuse küsimus on paljudes ajalehis ja kuu-
kirjes, kuid ka eriteadlaste poolt käsita-
mist leidnud ja sellepärast ei ole ilma-
aegne, kui selle suuna õigustamise ja
maksmapanemise siin lähemalt veel kord
kaalumisele võtame.

Kui meelde tuletada neid arutusi, mis
teravilja seaduse maksmapanemisel enne
selle seaduse kinnitamist avaldati, siis ei
ole mitte ilmaaegne tuua veel kord lähe-
malt esile, kui seda küsimust tahame
meelde tuletada, missugune oli agrono-
omide ja põlluteadlaste arvamine, mida
nad väljendasid selleks kokkukutsutud
nõupidamisel „Seltskondlikus Majas“ tera-
vilja kaitseküsimuse kohta. Peab tähenda-
dama, et ei olnud ühtki asjatundjat, kes
oleks kindlasti väljendanud, et teravilja
kasvatamise kaitse ei avaldaks mõju
karjamajapidamisele. Toon siin üksikute
eriteadlaste arvamised. Agr. Ojamaa —
end. Bachmann — leiab: teravilja hind
langes, seda tuleb kasutada odava söö-
dana. Liidemann toob ette, et „sööda-
vilja kaitse alla võtmine tähendab nende
hinna tõusu ja vähendaks karjatalude
tasuvust“. Kind: viljaostja-põllumees,
kes ostab odavat vilja, peab sellest loo-
buma. Härra agronoom Pool: „loomasööda
vilja ostjana esineb põllumees, järe-
likult pole tema huvides seda hinda tõsta.
Oma leivavilja puudujääkide katmine on
võimalik ainult leivavilja pindalade laien-
damise teel — loomasaaduste väljaveo
vähendamise arvel.“ Niisama avaldasid,
et mõjub karjasaaduste peale halvasti,

härrad Raud, Mets, Janson. Arvamist, et see ei mõju karjasaaduste peale, ei olnudki.

Kui edasi vaadelda seda meeoleu, mis valitses maal sel puhul, kui see küsimus kõne all oli, siis näeme, et rida kongresse, põllumeestepäevi, oli selle teravilja seaduse vastu. See oli Piliistvere raioonis, kus kogumeeste kõneleja härra Tonkman Teravilja kaitseseadust käis kaitsmas, see oli koonduste kongressil Tartus, kus hääled pooleks läksid poolt ja vastu, see oli põllumeestepäeval Vana-Karistes, kus ka leiti, et teravilja kaitse kui sarnane kasulik ei ole, eriti karjasaaduste mõttes. Kuid kõiki neid üksikuid arvamisi ei pandud tähele. Neist ei kõneldud Riigikogus üldse, nagu ei olekski neid olnud. Sellest on läinud hulka aega mööda. Ajalehed, kes seni poliitilises mõttes teatud psühhoosi all olles ei kõnelenud teravilja kaitse kahjust, on nüüd pikkamööda siiski teisele seisukohale tulnud, ja meie näeme, „Päevalehes“, „Postimehes“ ja „Põllumajandusturus“ pööratakse tähelepanu sellele, et meie teravilja kaitsmise suund on meie karjamajapidamisele kahjulik. Nii näiteks kirjutab „Päevaleht“ terves reas artiklites seda, kuivõrt ebamäärane on meie põllumajanduse suundade seisukord olnud, kuidas meie karjamajapidamise peale see Teravilja kaitseseadus ilmselt kahjulikult mõjub ja et see on samuti kahjulik meie võisaaduste odavale tootmisele. Seda teeb ka „Postimees“ oma kirjutistes, sedasama räägib piimaühingute viies kongress, mis hiljuti peeti, kus ka seda tootvuse odavust alla kriipsutati. (V a h e l h ü ü e.) Vaat, see on see arusaamine, mis valitseb teravilja kaitse puhul, et rukist ja otra ei võivat praegusel ajal kasulikult anda piimakarjale. Ma toon praegu selleks näiteid, kus „Põllumajandusturg“ on kõnelenud peekonikasvatamisest ja teeb... (V a h e l h ü ü e.) järelduse, et odavat söödavilja on vaja lubada sisse vedada ka peekonikasvatuse seisukohast. (V a h e l h ü ü e.) Lähme edasi. Neid arvamisi ei ole kuskil, vähemalt Riigikogus toodud, minnakse sellest lihtsalt üle ja räägitakse, et karjamajapidamine üldse ei tasu. Instruktorid Virumaal teevad avalikult propagandat, et karjamajapidamine ei tasu. Ma tookin edasi ühe karjakontrolli eriteadlase arvamise meie rukki söötmisest lehmadele. (V a h e l h ü ü e.) Meie suudame rukist sellepärast sööta, et rukis on odavamaks läinud ja maksab praegu 5—6 senti kilogramm. (V a h e l h ü ü e.) Kliid on kallimad. (V a h e l h ü ü e.) Mispärast siis Taani sisse veab? (V a h e l h ü ü e.)

Juhataja: Palun kõnelejat mitte segada!

J. Vilms (väljasp. rhm.): Selle karjakontrolli eriteadlase arvamine on niisugune, et meie võiksime piimalehmade praeguse tootvuse tasapinna juures vabalt anda ½ kilogrammi rukist lehmale juurde, sellepärast, et nad saavad võrdlemisi vähe jõusööta. Sellega võiksime meie 400.000 lehmale aastas anda umbes 80.000 tonni rukist, mis maksaks praeguste hindade juures 480 miljonit senti. Seda on tarvis väljamaale maksta. Piima saaksime kaks üksust ühe söötüksuse peale. Sellega saaksime piima 160.000 tonni ehk rahas 1.280.000.000 senti välisvaluutat, kui annaksime odavat rukist lehmadele. Seega oleks kasu 800 miljonit senti. Igaüks ei saa seda rukkisöötmist läbi viia, aga need, kes saavad, võiksid seda teha ja see annaks kindlasti suurt kasu. Nüüd aga oleme teravilja kaitse läbi raha vaid ühest taskust teise tõstnud ja mitte saanud välisraha. Taani teeb seda, sest ta on arenenud maa ja ta suudab seda suure ulatuses. Meie ei saa aga seda suure ulatuses teha. Kuid meil on üksikud karjamajapidamise raioonid, kus seda võimalik teha oleks. (V a h e l h ü ü e.) Kui meie nüüd need arvamised kokku võtame, siis näeme, et terve rida asjatundjate arvamisi on ette toodud, et teravilja kaitse suund karjamajapidamisele kasulik ei ole. Meie näeme, et või väljavedu on langenud. Käesoleva aasta 2½ kuu andmed näitavad, et või väljavedu on langenud, võrreldes läinud aasta samade kuudega. (V a h e l h ü ü e.) Jah, võib ka veel langeda. Aga mis põhjusel see langeb? Võib kahtlus tulla, et vähema jõutoidu andmine on mõõduandev. Meil oli läinud aastal lõpmata hea viljasaak ja meil on tõusnud lehmade arv läinud aastal 0,6%, — piimatoodang on 16% —, lehmatoodang 15%, s. o. üksiku lehma võimete poolest, aga siiski 2½ kuu andmetest näeme, et võid vähem välja veetud. Aga milles seisavad põhjused? Ma küsisin statistika keskbüroost järele, ja nad arvavad, et süüdi on vist toitmisolud, kuid on varajane otsust teha, peab ootama kuni sügiseni. Valitsusel tuleks tähele panna ja olla valvel, kas teravilja kaitse suunda edasi pidada või mitte. Meil on või väljavedu aastas 30—35 miljonit krooni, see on kõige suurem, nimelt üle ½ välisvaluuta sissetulekust, ja sellepärast peaksime kõik abinõud tarvitusele võtma, et toitmist odavamaks teha. Toitluse produktsiooni odavamaks tegemiseks on söödavilja odavus... (V a h e l h ü ü e.) peategur, teiste kõrval — nagu piimatalituste

kulud j.n.e. See söödavilja andmine tasub ennast ära, kaks korda rohkem saame tagasi välisvaluutat.

Juhataja (koputab haamriga): Kõneleja, kas Teie veel pikalt kõnelete?

J. Vilms (väljasp. rhm.): Umbes ½ tundi.

Juhataja: On kirjalik ettepanek tehtud, koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).